

Чытайце ў нумары:

Луначарскі пра Ле-
ніна • Жыццё пра-
жыць • Круіз міру
і дружбы • Апа-
вяданні: „Стары“ •
„А сэрца...“

**работніца
і сялянка**

9 1969

хадакі

Словы С. БЛАТУНА

Музыка П. АХРАМЕНКІ

1. З далёкіх вёсак, гарадоў далёкіх
З худымі вузлякмі на плячах
Яны ішлі дарогаю нялёгкай
З журботаю сваёй да Ільіча.

Прыпеў:

Бо Ленін, Ленін — праўда і сумленне,
Праўда і сумленне — Ленін.

2. Цякла між імі шчырая размова
Аб цяжкіх днях, аб хлебе і зямлі.
І разумелі людзі праўды слова —
За ім пяхом да Леніна прыйшлі.

Прыпеў.

3. Як перастала сэрца яго біцца
І дзень панік жалобным кумачом,
Ізноў пайшлі, пайшлі яны ў сталіцу,
Каб развітацца з родным Ільічом.

Прыпеў.

4. Плыла рака пад сцюжаю і ветрам...
Няма канца і краю той ракі —
Ідуць, ідуць з усіх куткоў планеты
За ленинскую праўдай хадакі.

Прыпеў.

Moderato

Здалё-кіх вё-сак, га-ра-доў да-лё-кіх з ху-дымі ву-злякмі на пла-
-чах я-ны і-шлі да-ро-гаю ня-лёг-кай у я-сна-
зор-ны Крэм-ль да Іль-і-ча. Бо Ле-нін, Ле-нін-
праў-да і сум-ле-ня-не, праў-да і сум-ле-ня-не Ле-нін.

На Краснай плошчы.

Карціна мастака В. Нечытайла.

рабoтніца
і сялянка

№ 9

ВЕРАСЕНЬ
1969

Пралетарыі ўсіх краін, яднайцеся!

ШТОМЕСЯЧНЫ ГРАМАДСКА-ПАЛІТЫЧНЫ І ЛІТАРАТУРНА-МАСТАЦКІ ЧАСОПІС

ГОД ВYДАННЯ СОРАК ПЯТЫ
ВYДАННЕ ЦК КП БЕЛАРУСІ

Выдавецтва «Звязда».

РОЛЯ ЖАНЧЫНЫ Ў СУЧАСНЫМ СВЕЦЕ

Сусветны кангрэс жанчын, што адбыўся ў чэрвені ў Фінляндыі, сабраўся ў выключна складаны перыяд. Ва ўсім свеце ідзе барацьба сіл прагрэсу і рэакцыі, сацыялізма і імперыялізму. Яна ахапіла ўсе асноўныя галіны грамадскага жыцця — эканоміку, палітыку, ідэалогію, культуру. Цяжка пераабыць тое значэнне, якое адыгрывае мабілізацыя самых шырокіх народных мас для адпору палітыцы імперыялізму. Трэба, каб мільёны людзей зразумелі, што нясе чалавецтву імперыялістычная палітыка развязвання войнаў. І не толькі зразумелі, але і памножылі свае намаганні, каб сарваць агрэсіўныя задумы імперыялістаў.

Рашэнне аб правядзенні кангрэсу, прысвечанага ролі жанчыны ў сучасным свеце, выклікала вялікую цікавасць жаночых арганізацый многіх краін, актывізавала іх дзейнасць у барацьбе за правы жанчын, за мір і нацыянальную незалежнасць, супраць імперыялістычнай палітыкі войнаў і агрэсіі. Усюды адбыліся нацыянальныя і рэгіянальныя семінары, канферэнцыі, сімпозіумы па розных праблемах становішча жанчын.

У нас у краіне, ва ўсіх яе рэспубліках і абласцях, жаночая грамадскасць таксама правяла вялікую падрыхтоўчую работу.

Каля 800 чалавек з 96 краін, а таксама з 30 міжнародных арганізацый і спецыялізаваных устаноў ААН прынялі ўдзел у рабоце Сусветнага кангрэсу жанчын. Сярод дэлегатаў былі відныя грамадскія і палітычныя дзеячы, члены парламента, члены кіраўніцтва прафсаюзаў, вучоныя, дзеячы мастацтва, работнікі асветы, сялянкі, работніцы.

Кангрэс заслухаў даклады: «Роля жанчыны ў сучасным свеце» (прадставіла генеральны сакратар Міжнароднай дэмакратычнай федэрацыі жанчын Сесіль Южэль); два даклады прадстаўнікоў Паўднёвага В'етнама і Дэмакратычнай Рэспублікі В'етнам аб барацьбе в'етнамскіх жанчын супраць амерыканскіх агрэсараў; даклад «Жанчына ў сям'і», прадстаўлены Саюзам аўстралійскіх жанчын; «Жанчына і праца», прадстаўлены дэлегацыяй савецкіх жанчын (гэты даклад зрабіла В. Нікалаева-Церашкова), «Жанчына ў грамадстве» (Нацыянальны саюз мексіканскіх жанчын); «Жанчына ў барацьбе за нацыянальную незалежнасць, дэмакратыю і мір» (Саюз суданскіх жанчын).

Абмеркаванне дакладаў адбывалася ў пяці камісіях кангрэсу. Ішлі ажыўленыя дыскусіі, выступіла каля 300 чалавек.

Сусветны кангрэс жанчын прыняў тры дакументы:

Зварот да жанчын усяго свету;

Рэзалюцыю па В'етнаму;

Заклік да сумесных дзеянняў за ажыццяўленне правоў жанчын.

У Звароце да жанчын усяго свету выказана глыбокая заклапочанасць і трывога жанчын за лёс міру, вылучаны найбольш вострыя, вузлавыя праблемы ў сучаснай міжнароднай абстаноўцы, на якія неабходна звярнуць самую пільную ўвагу жанчын свету. Гэта, перш за ўсё, пытанне аб спыненні амерыканскай агрэсіі ва В'етнаме; становішча на Блізкім Усходзе; еўрапейская бяспека; барацьба народаў Афрыкі за нацыянальную незалежнасць, супраць палітыкі апартэіду.

У Звароце асабліва падкрэслена неабходнасць адзінства дзеянняў у барацьбе супраць амерыканскага імперыялізму — галоўнай сілы ўсіх мілітарысцкіх і агрэсіўных блокаў, асноўнага ініцыятара гонкі ўзбраенняў і напружанасці ў свеце.

Аднадушна прыняты дакумент па В'етнаму рашуча асуджае амерыканскую агрэсію і падтрымлівае законнае права в'етнамскага народа на барацьбу супраць агрэсіі і ў абарону сваёй айчыны. Жанчыны свету зноў заявілі аб непакіснай салідарнасці з гераічнымі жанчынамі В'етнама.

Заклік да сумесных дзеянняў за ажыццяўленне правоў жанчын з'явіўся вынікам шырокай дыскусіі аб становішчы жанчыны ў грамадстве і сям'і, яе ўдзеле ў грамадска-прадукцыйнай працы.

У Закліку падкрэсліваецца, што для сучаснага грамадства характэрны ўсё ўзрастаючы ўдзел жанчын у жыц-

ці сваіх краін, у агульнай барацьбе народаў за мір, нацыянальную незалежнасць, свабоду, справядлівасць і прагрэс. Важным поспехам у барацьбе за раўнапраўнасць з'явілася юрыдычнае прызнанне правоў жанчын у канстытуцыях і заканадаўствах многіх краін, а таксама ў розных міжнародных дакументах. Але для фактычнага ажыццяўлення раўнапраўнасці неабходна, каб ва ўсіх краінах дзяржава і грамадства ўзялі на сябе адказнасць за стварэнне ўмоў, якія забяспечвалі б жанчынам магчымасць карыстацца гэтымі правамі і гарманічна спалучаць ролю маці, працаўніцы і грамадзянкі, неабходна таксама, каб мацярынства было прызнана важнай сацыяльнай функцыяй.

У гэтым Закліку — асноўныя патрабаванні жанчын у галіне палітычных, эканамічных, сацыяльных і сямейных правоў, за ажыццяўленне якіх заклікае змагацца Сусветны кангрэс жанчын; рэкамендацыі адносна канкрэтных дзеянняў жанчын свету, нацыянальных і міжнародных арганізацый у барацьбе за раўнапраўнасць з усім рознага становішча жанчын у розных краінах. Асабліва ўвага звяртаецца на неабходнасць супрацоўніцтва з іншымі арганізацыямі і, перш за ўсё, з прафсаюзамі, неабходнасць сумесных дзеянняў у абарону патрабаванняў працоўных жанчын. Барацьба за раўнапраўнасць жанчын — агульная барацьба народаў за дэмакратыю і сацыяльны прагрэс. У вырашэнні праб-

Дэлегаты Сусветнага кангрэсу жанчын.

НАЦЫЯНАЛЬНАЯ
БІБЛІЯТЭКА
БЕЛАРУСІ

лем, якія стаяць перад жанчынамі, зацікаўлена ўсё грамадства ў цэлым.

Усе тры дакументы, прынятыя кангрэсам, адлюстроўваюць імкненне прагрэсіўных жанчын нашай планеты да адзінства ў барацьбе за мір, нацыянальную незалежнасць, за поўную раўнапраўнасць жанчын.

Кангрэс у цэлым прайшоў на высокім палітычным узроўні, пры вялікай актыўнасці ўдзельнікаў. Ён узброіў прагрэсіўную жаночую грамадскасць ясным разуменнем задач барацьбы супраць імперыялізму, за нацыянальную незалежнасць, дэмакратыю і мір. Дэлегаты праявілі глыбокае разуменне сучаснай міжнароднай абстаноўкі і неабходнасці аб'яднання ўсіх прагрэсіўных сіл у барацьбе супраць імперыялізму.

Савецкую дэлегацыю на кангрэсе ўзначальвала старшыня Камітэта савецкіх жанчын Валянціна Нікалаева-Церашкова. Дэлегаткай ад нашай Беларускай рэспублікі была намеснік міністра асветы БССР Ганна Іванаўна Канцавая. Прадстаўніцы краіны Саветаў прымалі самы актыўны ўдзел у рабоце кангрэсу, ва ўсіх яго камісіях, паслядоўна адстаявалі прынцыпы міралюбнай знешняй палітыкі СССР, выказвалі сваю салідарнасць з барацьбой в'етнамскага народа. Выступаючы ў камісіях пры абмеркаванні пытанняў парадку дня, савецкая дэлегацыя абменьвалася вопытам вырашэння жаночага пытання ў СССР, расказвала пра дасягненні савецкіх жанчын за 50 год Савецкай улады і іх ролю ў будаўніцтве камунізму, садзейнічала прыняццю рашэнняў, якія маглі б стаць праграмай дзейнасці жаночых арганізацый у барацьбе за стварэнне ўмоў, што дазволілі б жанчынам ажыццявіць свае функцыі маці, працаўніцы, грамадзянкі.

Савецкая дэлегацыя правяла сустрэчы і гутаркі з вялікай колькасцю дэлегатаў. Асабліва цёплыя былі сустрэчы з жанчынамі Афрыкі і жанчынамі арабскіх краін. Дэлегаткі, якія выступалі на гэтых сустрэчах, адзначалі вялікі ўклад Савецкага Саюза ў барацьбу заняволеных народаў за заваяванне і ўмацаванне нацыянальнай незалежнасці. Яны дзякавалі савецкай дэлегацыі за падтрымку іх пазіцый на Сусветным кангрэсе.

Пасля заканчэння Сусветнага кангрэсу жанчын адбыўся VI кангрэс Міжнароднай дэмакратычнай федэрацыі жанчын. На ім былі вырашаны і арганізацыйныя пытанні. Прэзідэнтам МДФЖ аднагалосна абрана Херта Куусінен, член Палітбюро Камуністычнай партыі Фінляндыі.

* * *

Поспех кангрэсу стварае магчымасці для шырокага прыцягнення новых сіл у рады міжнароднага жаночага руху. Камітэт савецкіх жанчын распрацоўвае канкрэтны план мерапрыемстваў па замацаванню вынікаў кангрэсу. Савецкія жанчыны і надалей будуць аказваць палітычную, маральную і матэрыяльную дапамогу гераічнаму народу В'етнама, а таксама жанчынам іншых краін, якія змагаюцца за нацыянальную незалежнасць, за яе ўмацаванне.

1935. Люты.

Пасля злосных студзенскіх маразоў замяцелі, закружыўся ў снежнай віхуры люты. Выгляне апоўдні сонца, а падвечар зноў папаўзуць цераз вуліцу тонкія струменьчыкі замесці. А там, глядзіш, і сапраўдная завіруха разгулялася. І тонуць адубелыя сады ў глыбокіх сум'ятах. Некалькі сутак запар шалее вецер, лахмаціць саламяныя стрэхі. Кіне вострую дроб у твар рэдкаму прахожаму, вырвецца за ваколіцу, заблытаецца недзе ў ірвах—і зноў вые ў комінах і падваротнях.

Але ў другой палове месяца вярнуліся сухія маразы. Зноў трашчалі па начах дрэвы, дрыжэлі буйныя зоркі над снежным маўчаннем. Выйшаўшы ў суботу ранкам на ганак, Жэня не пазнала ні двара, ні вясковай вуліцы, лесу, што падступіў да самых хат. Нерухома ляжалі белыя падушкі снегу, цьмяна блішчэў іней на платах, выразна выдзялялася расчышчаная ўчора сцяжынка ад ганка да брамкі.

На ферму нехта прайшоў, пакінуўшы на снезе сляды падшытых валёнак. Жэня крочыць па гэтым ланцужку слядоў і ля калодзежа, акружанага тоўстым слоём лёду, збочвае да свінарніка. Пранізліва рыпаць дзверы. Па сценах таксама лёгкі іней. Парасяты збіліся ў шчыльную кучу ў станках, закапаўшыся ў салому.

— Холадна малым, ох, холадна,—прыгаварвае Жэня.—Зараз грэцца будзем...

І бяжыць з вядром цераз увесь двор да кароўніка. Ужо час даць, але пустыя даёнкі стаяць на праходзе. А ў самым канцы кароўніка нешта шумна абмяркоўваюць даяркі, перапыняючы адна другую.

Адна з іх паварачваецца насустрач свінарцы:

— За малачком? Не выйшла твая даярка, мабыць, захварэла.

Яшчэ некалькі мінут пашумелі даяркі, але разабралі даёнкі. А Жэня падышла да пакінутых кароў, ад якіх яна бярэ малако для парасят.

Тугія струменьчыкі звонка ўдарылі ў дно вядра. Карова стаяла спакойна, перабіраючы бярэмя парыжэлага сена. Потым Жэня перасела да наступнай.

Даяркі ўжо закончылі дойку і пайшлі, абмяркоўваючы нейкую чарговую навіну, а яна ўсё даіла, таропка перабіраючы рукамі. Кропелькі поту выступілі на лбе, заняла без прывычкі спіна...

Жэня вярнулася дадому, калі сонца паднялося ўжо вышэй дахаў, і села з вязаннем пад акно. Шыбы адталі, і па падаконніку расцякаліся лужыны. Мільгацеў у руках сталыны пруток, вязаў мудрагелісты карунак. Цягнулася і цягнулася бясконца доўгая нітка. Гэтак жа бясконца цягнуліся думкі. «Заўтра ў вёсцы смяяцца будуць. Маўляў, Кавалёвай больш за ўсіх трэба,—думала яна.—Скажуць, хоча лепшай за ўсіх быць. Шэсць гадоў людзі працуюць калектывам, а ўсё яшчэ дзеляць—маё і не маё... А калі не знойдуць даярку?»

Падвечар Жэня хутка ўправілася ў свінарніку, яшчэ раз прайшла ўздоўж станкоў. Ля кароўніка зноў сабраліся даяркі. Дзяўчына ўгледзелася ў іх твары. «Не, не відаць той... Трэба ісці».

Вярталася дадому позна. Над галавой віселі буйныя зоркі. Калючыя іскры паблісквалі ў снезе.

1941. Ліпень.

Усю ноч на захадзе палыхала велізарнае зарыва, і ўсю ноч жанчыны прасядзелі кружком пад дрэвам. Побач шчыльна збіліся каровы, шумна ўздыхалі ў хісткай перадсвітальнай цемры.

— Гарыць, усю ноч гарыць,—сказала Агата Кавалёва. І зноў маўчала, думалі кожная пра сваё, пра пакінутых там, дзе гарэла цяпер неба, родных, пра доўгі шлях, які трэба яшчэ прайсці.

Нячутна падышоў Ерафей Кірзеў, прысеў, закурыў.

— Што ж вы не спіце...—паглядзеўшы на захад, сплюнуў.—Прэ фашыст, ужо блізка. Сёння трэба раней выйсці.

Неўзабаве і на ўсходзе занялося шырокае зарыва—уставала сонца. Хуценька паднялі статак, пайшлі следам за ім у густой хмары пылу. Абутак неслі ў руках—дарозе канца не відаць, яшчэ спатрэбіцца. Ішлі моўчкі, пыл рыпеў на зубах. Ля рэчак спынялі статак на кароткі вадапой і зноў прыспешвалі кароў.

Насустрач трапляліся воінскія часці, таксама стомленыя і прапыленыя.

— Чые і куды? — коратка пыталіся хмурыя байцы, асцярожна прымаючы вёдры з малаком.

— Статак калгасны ратуем. Не пакідаць жа злыдням. Апоўдні спыніліся на парыжэлым і вытапаным лужку. Прыселі перакусіць. Непадалёк бялелі велізарныя рэзервуары нафтабазы. З другога боку ўстаў сцяною лес. І дзесьці за ім грукатала, працяжна і бесперапынна.

Ерафей Кірзеў расклаў невялікае вогнішча паміж двух каменняў, паставіў закураны чыгунок, накрышыў на абрыўку газеты сала.

— Хутка ўжо Расія. Многа вёрст прайшлі.

— Ног не чую, — адгукнулася Марыя Малючэнка. — Ці спыняць немца? Адзін камандзір учора гаварыў, што спыняць.

Абедалі паспешліва, апякаючыся гарачым куляшом, перакідваючыся кароткімі фразамі. Ужо збіралі посуд, калі над галавой чорнай зграяй праляцелі самалёты.

— На Маскву, гады, — праводзіў іх позіркамі Кірзеў. Але самалёты разварнуліся за нафтабазай і цяжка паплылі назад, зніжаючыся.

— Пад'ём, кабеты! Немец прыбыў! — выгукнуў Кірзеў, хапаючыся за пугу. — Займай статак, гані ў лес!

А тым часам слуп зямлі ўзняўся зусім побач з белымі рэзервуарамі, пасля яшчэ некалькі. Велізарнае полымя і густа-чорны дым узняліся над нафтабазай.

«Выбралі, дзе спыніцца», — з адчаем падумала Яўгенія, падганяючы дубцом упартую карову. І тут яшчэ адзін слуп зямлі вырас проста пасярод статка. А калі ён павольна асеў, Яўгенія ўбачыла, як у пыле біліся тры каровы і кроў лілася на пажоўклую траву.

— У лес ганіце, у лес! — крычаў Кірзеў дзесьці з таго боку глыбокай варонкі. Але ашалелы ад страху статак гойсаў па лужку, не слухаючыся ні пугі, ні вокрыкаў. А кароў пяць-шэсць пабеглі проста на палаўшую нафтабазу. Яўгенія кінулася ім напярэймы.

— Вярніся! — крычалі ёй услед, але яна ўжо не чула гэтага засцерагальнага крыку. І вось ужо гарачынёй абдало твар, дым заслаў на хвіліну вочы, здавалася, вось-вось успыхнуць валасы на галаве, адзенне... Каровы наперадзе запаволілі бег, закруціліся на адным месцы, і Яўгенія, прыкрыўшы твар рукамі, пабегла паміж імі і полымем, сцэбанула крайнюю і, задыхаючыся, бягом пагнала іх усіх да статку, да выратавальнай зеляніны лесу...

Сядзелі ў густым ценю пад ялінай, доўга маўчалі, выціралі брудныя ад пылу і поту твары. Яўгенія лягла гарачым тварам у траву, а перад вачыма ўсё яшчэ гойсала велізарнае полымя, якое заняло ўсю зямлю і неба.

Марыя Малючэнка падышла, кранула валасы:

— Во як апякло. Панесла цябе! Згарэць магла.

— Думаць трэба, перш чым у такое пекла лезці. Жыць усім хочацца, — падтрымаў яе Кірзеў, які прынёс ужо аднекуль вядро халоднай вады. — На вось, пі.

— Думала, — адазвалася Яўгенія, прыпадаючы да краю вядра. — Ды вось каровы не думаюць. Так бы і загинулі...

Праз паўгадзіны зноў пылілі балышак, пазіраючы ў бясхмарнае неба, прыслухоўваліся да недалёкай кананады. Ніккі травы пад бязлітасным сонцам ліпеня сорака першага года.

1965. Верасень.

Яўгенія Паўлаўна яшчэ раз прайшлася мокрай анучкай па сталах і стомлена прысела на крэсла. Засталося змяніць у графінах ваду, і ранішняе прыбіранне закончана. А неўзабаве збяруцца ў канторы людзі абмяркоўваць новыя працоўны дзень. Першы, як заўсёды, прыйдзе дырэктар саўгаса Вячаслаў Станіслававіч, спытае ў калідоры: «Як здароўе, Паўлаўна?»

Дваццаць год пасля вяртання з эвакуацыі працавала даяркай, узнагароджвалі граматамі, у Маскву на выстаўку ездзіла. І раптам захварэла, цяжка і сур'ёзна.

Аперацыя прайшла паспяхова. Так казалі ўрачы. Але Яўгенія Паўлаўна яшчэ адчувала пад грудзямі нейкі боль. А калі непрыемнае адчуванне зусім прапала, прыйшла сюды, у кантору. Аднак дырэктар прыкрыў шырокай даланёю стос папер на стала і сказаў ласкава, але цвёрда:

— Не, Паўлаўна, нельга больш на ферму. Знойдзем што-небудзь лягчэйшае. Адно ў чалавека здароўе...

— Здаровая я, — спрабавала ўгаварыць яго Яўгенія Паўлаўна, але на тым размова была скончана.

Некалькі месяцаў працавала моўчкі. Па-ранейшаму ўставала вельмі рана, але, успомніўшы, што ісці не на ферму, садзілася ля акна, праводзіла позіркамі даярак, якія спяшаліся на ферму. І толькі пасля іх нетаропка ішла ў кантору, бралася за венік і анучу. Але работы было на якіх паўгадзіны, а там зноў цэлы дзень без справы, дробныя хатнія клопаты.

Неўзабаве не вытрывала, зноў завяла размову з дырэктарам аб ферме. А потым яшчэ некалькі разоў заходзіла ў яго кабінет. Але назаўтра зноў прыбірала кантору...

Яўгенія Паўлаўна разарвала аркуш паперы на дробныя шматкі, кінула ў графін, некалькі разоў страсянула яго і выліла ваду. Чыстыя сценкі графіна зазіхацелі на сонцы. Напоўніўшы яго свежай вадой, паставіла на стол і зноў задумалася: «Зайду сёння. Вось толькі прыйдзе, і пагавару».

Вячаслаў Станіслававіч сустрэў усмешкай:

— Усё пра тое ж, Паўлаўна?

— Пра тое, — склала рукі на фартуху.

— Ну, калі пра тое ж, то і размова такая ж будзе.

— Такая ды не такая, — усміхнулася і Яўгенія Паўлаўна. І раптам спытала, сагнаўшы з твару ўсмешку: — Вось вы зямлю любіце? А што, калі ўзяць ды адарваць вас ад яе? Як будзе?

— Дрэнна будзе, — прызнаўся дырэктар.

— Вось і мне цяпер дрэнна. Ад любімай справы адарвалі, — уздыхнула Яўгенія Паўлаўна і паглядзела на свае рукі, якія спакойна, быццам ужо непатрэбныя, ляжалі на фартуху.

Вячаслаў Станіслававіч перахапіў яе позірк, спяхмурнеў, як заўсёды перад важным рашэннем, і сказаў пасля мінуты маўчання:

— Добра. Заўтра будзе распараджэнне.

...Заўтрашняга дня Яўгенія Паўлаўна не стала чакаць. Хуценька ўправілася па гаспадарцы, завязала ражкам і назад хустку і неўзабаве ўжо крочыла да фермы. Ішла і ўяўляла, як увойдзе ў кароўнік, пройдзеца па знаёмаму праходу. А даяркі будуць лагодна пасмейвацца, віншуючы са зваротам.

Ішла Яўгенія Паўлаўна, спяшалася, каб ужо сёння пачаць свой заўтрашні сапраўдны працоўны дзень...

* * *

Толькі тры дні з вялікага жыцця сялянкі, працаўніцы Яўгеніі Паўлаўны Кавалёвай. Паміж імі — сотні іншых. Але кожны быў гэтак жа напоўнен вялікай адказнасцю за ўсё, што вакол яе, чыстымі парываннямі яе душы. Кожны з іх варты такога жыцця...

У квецені садоў, у шуме жытнёвых палаткаў, у ціхім кружэнні ападаючага лісця, у снежных віхурах прайшлі гады. Няўмольна надышла і тая часіна, калі добразычліва казалі Яўгеніі Паўлаўне:

— А цяпер, Паўлаўна, на адпачынак. Вы яго заслужылі.

Так казалі людзі. Але няўрымслівае сэрца не дае ёй спакою. Калі над вёскай займаецца ранак, Яўгенія Паўлаўна па старой звычцы, без звону будзільніка, устане, падыдзе да акна і слухае гукі крокаў даярак, якія ідуць на ферму, іх прыглушаны шклом смех. «Добрага вам дня», — падумае ім услед, а потым хуценька збярэцца і сама выйдзе з хаты. Рэдка які дзень не наведзе яна ферму, сваіх сябровак, былую сваю работу. І адчувае сябе тут не гасцяй, а саўдзельніцай не толькі мірнай бяседы, але і важнай і добрай справы, выпадзе якая-небудзь няўпраўка — звычайна бярэцца за даёнку.

А вечарамі ўжо да Яўгеніі Паўлаўны прыходзяць госці: суседкі, малодшыя сяброўкі, дзяўчаты і дзяўчынкі, якім заўтра быць гаспадарамі зямлі, прыходзяць, каб паслухаць шчырыя словы аб любові да працы, да людзей.

Па-сапраўднаму вялікае жыццё не канчаецца ніколі...

С. БАРАДОУСКІ,
А. ШАБАЛІН

Саўгас «Вароніна».
Выхаўскі раён.

АПАВЯДАННІ ПРА ЛЕНІНА

З кастрычніцкіх успамінаў

Заўсёды бывае вельмі страшна прыпамінаць што-небудзь з гутарак з Уладзімірам Ільічам не для сябе асабіста, а для апублікавання. Усё-такі не маем такой жывой памяці, каб кожнае слова, якому, магчыма, у той час не надаваў максімальнага значэння, асталося ў мозгу, нібы ўрэзаны ў камень надпіс, на дзесяткі год, а між тым спасылацца на тое, што сказана вялікім розумам, дапускаючы магчымасць якога-небудзь скажэння, вельмі жудасна.

Аднак мне хацелася б у адзінаццатую гадавіну Кастрычніка, перабіраючы ўспаміны, якія кружацца вакол гэтай яркай кропкі жыцця кожнага рэвалюцыянера-бальшавіка, адшукаць і па магчымасці ўдакладніць тое, што даводзілася чуць у тыя гіганцкія дні ад вялікага правадара.

Гэта было ў дзень арганізацыі першага Саўнаркома. Тав. Каменёў, сустрэўшы мяне ў калідорах

Смольнага, сказаў мне, што ЦК партыі, падбіраючы склад урада, вырашыў даручыць мне Народны камісарыят па асвеце. Навіна была хваляючая, нават палохаючая той велізарнай адказнасцю, якая ўскладалася на мае плечы.

Значна пазней я зусім выпадкова (усе мы былі ў той час завалены ўсялякай работай), зноў-такі ў калідорах Смольнага, сустрэў самога Уладзіміра Ільіча. Ён з вельмі сур'ёзным тварам паклікаў мяне да сябе і сказаў: «Трэба мне вам сказаць два словы, Анатоль Васільевіч. Ну, даваць вам усялякага роду інструкцыі па частцы вашых новых абавязкаў я зараз не маю часу, ды і не магу сказаць, каб у мяне была якая-небудзь зусім прадуманая сістэма думак адносна першых крокаў рэвалюцыі ў асветніцкай справе. Ясна, што вельмі многае трэба будзе зусім перавярнуць, перакроіць, пусціць па новых шляхах. Я думаю, вам абавязкова

трэба сур'ёзна перагаварыць з Надзеяй Канстанцінаўнай. Яна будзе вам памагаць. Яна шмат думала над гэтымі пытаннямі і, мне здаецца, вызначыла правільную лінію... Што датычыць вышэйшай школы, то тут павінен вялікую дапамогу аказаць Міхаіл Мікалаевіч Пакроўскі. Але з усімі рэформамі трэба быць, па-мойму, вельмі асцярожным. Справа вельмі складаная. Ясна адно: усямерна трэба паклапаціцца аб пашырэнні доступу ў вышэйшыя навучальныя ўстановы шырокім масам, перш за ўсё пралетарскай моладзі.

Вялікае значэнне я надаю бібліятэкам. Вы павінны над гэтай справай працаваць самі. Склічце бібліятэказнаўцаў. У Амерыцы робіцца вельмі шмат добрага па гэтай частцы. Кніга — велізарная сіла. Цяга да яе ў выніку рэвалюцыі вельмі павялічыцца. Трэба забяспечыць чытача і вялікімі чытальнымі заламі, і рухомасцю кнігі, якая павінна сама даходзіць да чытача. Давядзецца выкарыстаць для гэта-

га пошту, арганізаваць усякага роду формы перасоўвання. На ўсю грамаду нашага народа, у якім колькасць пісьменных пачне расці, у нас, напэўна, будзе не хапаць кніг, і калі не зробіць кнігу лятучай і не павялічыць у шмат разоў яе абарот, то ў нас будзе кніжны голад.

Я спадзяюся, што ў хуткім часе знайду момант, каб з вамі яшчэ пра гэта пагаварыць і каб вас спытаць пра тое, якія перад вамі вызначаюцца планы работы і якіх вы можаце прыцягнуць людзей. Зараз вы самі ведаеце, які час, нават для самай важнай справы можна знайсці, ды і то з цяжкасцю, які-небудзь дзесятак мінут. Жадаю поспеху. Першая перамога здабыта, але калі мы не здабудзем яшчэ ўслед за гэтым цэлы рад перамог, то кепска будзе. Барацьба, вядома, не скончылася, а толькі яшчэ знаходзіцца ў самым пачатку».

Уладзімір Ільіч моцна паціснуў мне руку і сваёй упэўненай, хуткай хадой пайшоў у нейкі з шматлікіх тады кабінетаў, дзе роіліся і будаваліся новыя думкі і новая воля толькі што народжанай пралетарскай дзяржавы.

Канстанцыя БУЙЛА

Не трэба слоў

Не трэба слоў хвалебных, пустазвонных,
Ён пры жыцці іх вельмі не любіў,
Больш спраў выдатных, працы больш натхнёнай,
Больш хлеба з нашых пладародных ніў.
Больш ясных дум і позіркаў адкрытых, шчырых,
Хай ён у сэрцы кожнага жыве,
Яго ідэя хай вядзе людзей,—
І ўся зямля спазнае шчасце міру.
Пазнае, што ён на зямлю прынёс,
Які бяспечны дар аддаў ён свету,
І ўздыхне з палёгкаю планета,
І абатрэ свой твар ад горкіх слёз.

Таіса ЦЫГАНКОВА

Маці

Ноч аддае пазіцыі,—
Ранак яе заступае.
Толькі матулі не спіцца —
Сына з гульні чакае.

Кожны шолох вуліцы
Громам стукае ў скроні,
Тварам да шыбы туліцца,
Як да халоднай далоні.

Свецяцца сумам вочы:
«Дзе ён так доўга бавіцца!»
Бегчы матулі хочацца,
Каб ад трывогі пазбавіцца.

Я перадаў першую маю гутарку з Уладзімірам Ільічам аб народнай асвеце ў форме прамой гутаркі з вуснаў яго. Гэта не азначае, паўтараю, што ў маёй памяці ўсё гэта было

аддрукавана і што я перадаю дакладна сапраўдныя словы Уладзіміра Ільіча. Не, на вялікі мой жаль, але я стараўся аднавіць гэтыя словы з гранічнай для маёй памяці дакладнасцю.

Ленін у Саўнаркоме

Пры Леніне ў Саўнаркоме было дзелавіта і ажыўлена.

Пры ім ужо зацвердзіліся знешнія прыёмы разгляду спраў: надзвычайная строгасць у вызначэнні часу прамоўцаў, няхай гэта свае дакладчыкі ці пабочныя дакладчыкі, ці ўдзельнікі ў дыскусіі. Патрабавалася надзвычайная сцісласць і дзелавітасць ад кожнага, хто выказваўся. У Саўнаркоме панаваў нейкі згушчаны настрой, здавалася, што сам час зрабіўся больш шчыльным, так многа фактаў, думак і рашэнняў умяшчалася ў кожную дадзеную мінуту. Але разам з тым не было прыкметна ні малейшага адцення бюракратызму, гульні ў высокапастаўленасць або хоць бы напружання людзей, якія робяць непасільную работу. Больш, чым калі-небудзь, пры Леніне здавалася гэ-

тая работа пры ўсёй сваёй адказнасці «лёгкай».

Сам Ленін любіў заўсёды смяяцца. Усмяшка на яго твары з'яўлялася часцей, чым у любога іншага. Рансам, назіральны англічанін, адзначыў гэтую схільнасць да вясёлага, бесклапотнага смяху ў найвялікшага з людзей нашага часу і правільна яе зразумеў: «Гэта смях сілы, — гаворыць Рансам, — і гэта сіла заключаецца не толькі ў велізарных здольнасцях Леніна, але і ў яго камунізме. Ён валодае такім дасканалым ключом для адмыкання грамадскіх таямніц і цяжкасцей, камунізм даў яму такую ўпэўненасць у непахіснасці прагнозу, што, вядома, ніякі іншы дзеяч не можа быць такім упэўненым у сабе, сваіх планах, сваіх праектах».

Так ці прыблізна так (за сэнс ручаюся) гаворыць Рансам.

Працавалі ў Саўнаркоме спорна, працавалі бадзёра, працавалі з жартамі.

Ленін дабрадушна пачынаў смяяцца, калі лавіў каго-небудзь на кур'ёзнай супярэчнасці, а за ім смяяўся і ўвесь доўгі стол буйнейшых рэвалюцыянераў і новых людзей нашага часу — над жартамі ці самога старшыні, які вельмі любіў пакпіць, або каго-небудзь з дакладчыкаў. Але зараз жа пасля гэтага бурнага смяху наставала зноў тая ж бадзёрая сур'ёзнасць і гэтак жа хутка, хутка цякла рэчка дакладаў, абмену думак, рашэнняў.

Трэба было бачыць, як слухае Ленін. Я не ведаю твару больш цудоўнага, чым твар Уладзіміра Ільіча. На твары яго пакоіўся адбітак незвычайнай сілы, штосьці львінае клалася на гэты твар і на гэтыя вочы, калі, задуменна пазіраючы на дакладчыка, ён літаральна ўбіраў у сябе кожнае слова, калі ён падвргаў быстраму, трапнаму дадатковаму допыту таго ж дакладчыка.

Хоць у Саўнаркоме было шмат першакласных светлых галоў, але Ленін звычайна хутчэй за іншых прапрацоўваў усе пытанні і прыходзіў да закончанага рашэння. Аднак у гэ-

тым не было ні малейшага імкнення, так сказаць, штучна праявіць сваё першыństwo. Калі хто-небудзь прапаноўваў падыходзячае рашэнне, Ленін хутка схопліваў яго мэтазгоднасць і гаварыў: «Ну, дык туйце, гэта ў вас добра сказанулася».

Калі Ленін захварэў, Саўнарком адчуваў сябе асірацелым. І калі пасля працяглага перыяду хваробы ён зноў з'явіўся на пасяджэнні, падзея гэта была сустрэта з нейкай трывожнай радасцю, у якой быў затоены смутак.

Ленін быў не зусім той. Ён надзеў вялікія акулеры, каб засцерагчы вочы, і гэта мяняла яго. Ён паранейшаму бадзёра веў пасяджэнне, вельмі добра ўнікаў у сутнасць спраў, прапаноўваў канчатковыя рэзалюцыі, але ў яго мове адчувалася нейкая непакоючая цяжкаватасць. Наркомы шапталіся паміж сабой: «Паправіўся, выздаравеў, яшчэ ёсць сляды хваробы, але пройдзе, наладзіцца», але разам з тым дзесьці ў глыбіні сэрца таілася пакутлівае сумненне.

І Ленін зноў скрыўся з нашага гарызонту, і на гэты раз ужо канчаткова.

(Зборнік артыкулаў і ўспамінаў. М., 1933 г.).

Сон

Я сасніла, што прыехаў
бацька.
Пах вяскowy на вусах
прывёз.
Гаварыў, што захварэла
маці
Ад чакання доўгага і
слёз.

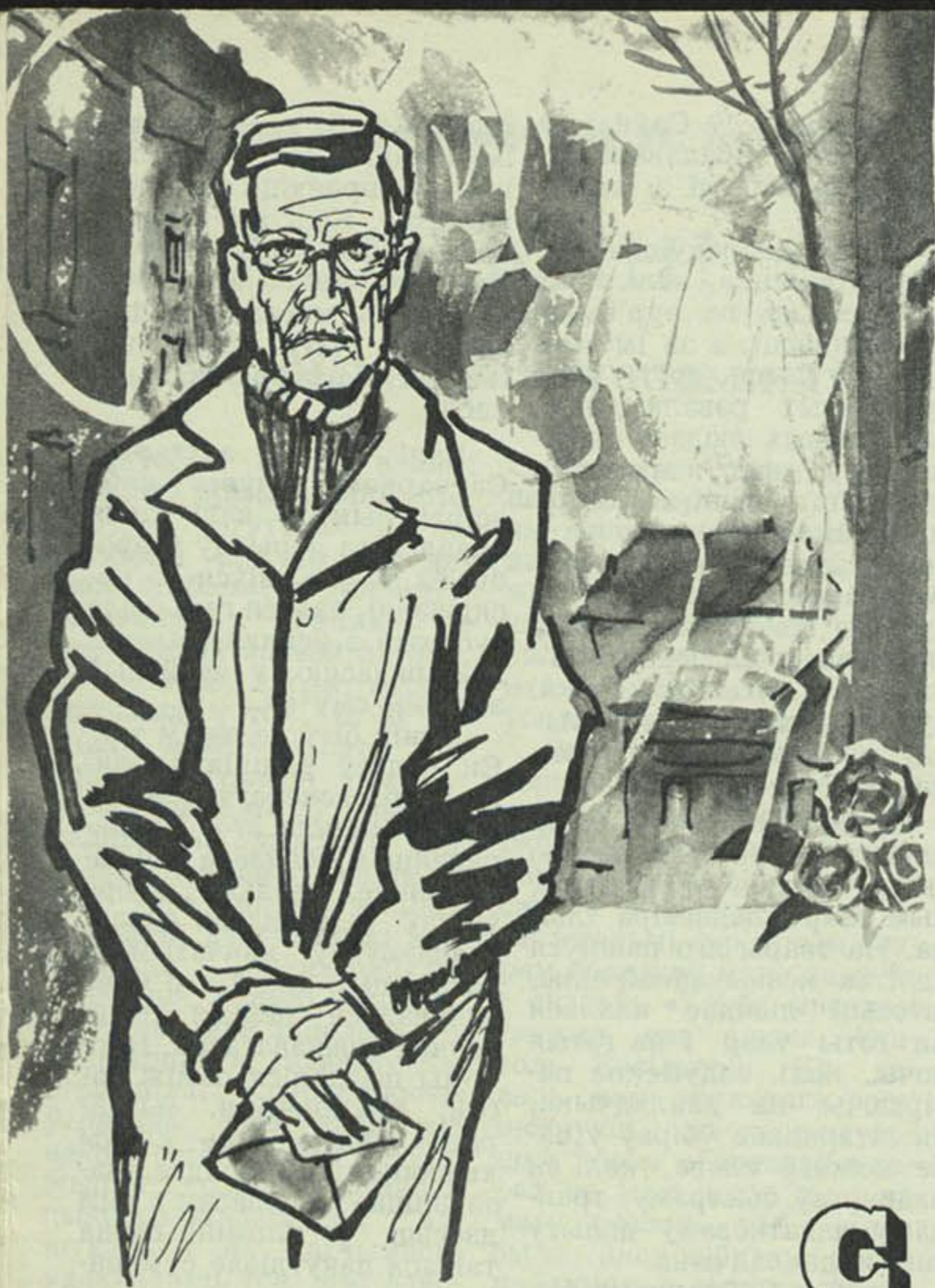
Я імчала праз лясы і
гоні.
Месяц к дому асвятляў
мне сцэжку,
Твар матулі ў маіх
далонях,
Мая радасць — у яе
усмешцы...

Ноччу

Хай сніцца ўсім маладосць
Такая, якая ёсць,
Хай росны ўсміхаецца ранак
Усім закаханым.
На неспакойнай планеце
Хай сніцца без клопату
дзецям.
Хай толькі вайна
не сніцца.
Хай людзям спакойна
сніцца.

Мне раіла маці:
Будзь асцярожнай,
Жыццё не мурог,
А калючыя пожны.
Мама, мама,
Журыцца не варта
Ці ж не ты мне дала
Свой характар упарты!
Не, калючыя пожны
Я не мінаю,
Хоць ногі свае
Да крыві абдзіраю.

Першым крушэннем надзей была смерць жонкі...
 Ён асцярожна паклаў ордэн на месца і ўзяў пісьмо дачкі.
 Ён заплюшчыў вочы і паімкнуўся ўявіць дачку. Яму гэта ўдалося. Яна ўзнікла перад яго ўнутраным позіркам, але не такая, якая была восем год назад, калі пайшла да свайго будучага мужа, а такая, якую ён знайшоў у добрых людзей, вярнуўшыся з вайны. Ёй тады было шэсць год; яна доўга глядзела на яго шырока расстаўленымі, крынічна-празрыстымі, як у нябожчыцы маці, вачыма, потым ціха падышла ў дзіравых валёначках і, прыхінуўшыся галавой да яго калена, паслухмяна назвала:

— Тата...

Ён не хацеў, каб у яе была мачыха, і не ажаніўся.

Стары разгарнуў пісьмо.

«Добры дзень, тата! Я ведаю, што ты нам не адкажаш...» Гэта азначала, што яна па-ранейшаму лічыць, нібыта праўда на яе баку, — гэта так здзівіла і пакрыўдзіла яго тады. Стары сціснуў у руцэ пісьмо... Па меры таго, як дачка расла, прыгажэючы на вачах, ён усё часцей задумваўся пра яе будучыню; ён ведаў, што калісьці і для яе настане пара кахання, але ніколі не думаў, што гэта будзе іменна так, як здарылася: раптоўная закаханасць у нейкага камандзіровачнага хлопца, рашучасць ехаць за ім на край свету і кінуць усё: і вучобу ў інстытуце, прывычнае жыццё, і яго — бацьку...

— Ведай, — сказаў ён ёй тады. — Я табе многае дарую, але не гэта пяцідзённае знаёмства. Танна ж ты цэніш бацькаву любоў!

Яна стаяла перад ім, патупіўшыся, але пры апошніх словах падняла русую галаву і абдала сінявой вачэй.

СТАРЫ

Ніна НАВАСЁЛАВА

Апавяданне

Сонца з раніцы затапіла кухню. Стары еў за сталом свой звыклы сняданак — вараную бульбу з кефірам — і глядзеў, як за акном, пырскаючы сонечнымі іскрамі, з дахаў і дрэў падалі кроплі. Ён чуў, што з пакоя, дзе была адчынена фортка, струменілася на гэты раз асабліва свежае, духмянае паветра, а вуліца ўся звінела птушыным гоманам, і адчуў: кранулася зіма!.. Дзіўнае — журботна-хмельнае пачуццё ахапіла старога. Ён скончыў снедаць, акуратна прыбраў посуд і, перамагаючы жаданне яшчэ раз прачытаць пісьмо дачкі, пайшоў у пакой па скрыначку. У скрыначцы ляжалі пісьмы нябожчыцы жонкі, якія ён прывёз яшчэ з вайны, фатаграфіі і яго ордэн Славы. Хоць пісьмо дачкі ляжала не ў скрыначцы, а пад ёю, стары ўсё-такі падняў вечка, пакратаў фатаграфіі і, уздыхнуўшы, узяў у рукі свой баявы ордэн. Дотык да халоднага металу абудзіў смутак аб тым далёкім, пакутліва-цяжкім, але і бясконца дарагім часе, калі ён, як усе, жыў з апошніх сіл, не баяўся памерці ў любую хвіліну, але быў малады, любіў, спадзяваўся і верыў.

— Любоў бацькі нельга процістаўляць... — яна сумелася.

— Кахання мужчыны? — зразумеў ён. — Але ж не першага сустрэчнага!

— Ён для мяне першы і апошні.

Стары памятаў, як потым, калі яна ўжо сабрала чамадан, ён змог толькі сказаць:

— Маша...

Яна заплакала, але не адгукнулася.

І ён астаўся адзін. Усё жыццё перавярнулася. З цягам часу крыўда на дачку ўсё мацней раз'ядала душу, і была тым цяжэйшая, што ён ні з кім не дзяліўся.

— Вось яны, дзеці! — пачала была аднойчы на лесвіцы суседка. — Гэта ж толькі падумаць! Ёй усё жыццё, а яна...

— Супакойцеся, — спыніў ён яе. — І няхай гэта вас не турбуе. — Ён не хацеў, каб ягоную Марыю абгаворвалі. Пасля гэтага яго больш не чапалі, і ён сам стаў пазбягаць людзей. Ад перажыванняў у яго рэзка знізіўся зрок; працаваць, — ён быў

бухгалтарам,— становілася з кожным днём цяжэй, і дацягнуць да пенсіі ўдалося з вялікім намаганнем.

Першае пісьмо ад дачкі з паведамленнем, што ў яе нарадзілася дзяўчынка, прыйшло праз паўтара года. Яна пісала, што рашыла назваць яе Марфай, у памяць аб маці, і ён зразумеў, што гэта — для яго, але ўсё пісьмо было вытрымана ў такім халодным тоне дзелавой інфармацыі, што адказаць можна было таксама толькі афіцыйна, а ён гэтага не хацеў.

Потым зноў доўга нічога не было. Праз яе сябровак да яго дайшло, што замужняе жыццё не ўдалося, што яна цяпер жыўе адна з дзяўчынкай і, — гэта ўжо ён ведаў па сабе, — так і надалей будзе адна, бо не захоча айчыма для дзіцяці. Калі б яна хоць словам абмовілася пра сваю адзіноту або падпісалася «Твая Марыя» — ён бы ёй адказаў. Але яна ні разу нават не заікнулася пра сябе. Вось і цяпер было напісана толькі пра ўнучку.

«...Я ведаю, што ты не адкажаш, але лічу, што табе павінна быць цікава, што Марфуша ўжо чытае буквар і піша». Пасля гэтага дзіцячымі каракулямі было выведзена: «Мама, дом, сад. Дзед, дзед, дзед...» Дачка не выказвала ніякіх пачуццяў, ні пра што не бедавала, нічога не прасіла, і таму ён не мог ёй адказаць, а пісьмо трэба было спаліць і забыць пра яго.

Ён пайшоў на кухню, пастаяў над ракавінай, перш чым адважыўся паднесці запалку да паперы, і затым, нахмурыўшыся, трымаў ліст, аж пакуль агонь не апёк пальцы. Пасля гэтага ў ім нібыта штосьці абарвалася.

Каб не аставацца аднаму і не думаць, ён выйшаў на вуліцу. Веснавы дзень лікаваў! У высокай сіняе паветра купаліся белыя галубы, і воблакі ціха раставалі, нібы пух на адуванчыках. Насустрач увесь час трапляліся прахожыя з букетамі кветак. Стары ішоў павольна, адчуваючы сябе асабліва адзіночым сярод гэтага веснавага ўзбуджэння. Ён не мог адчапіцца ад думкі, што спаліў пісьмо, спаліў апошні мост, кінуты яму дачкой. Што рабіць, калі яна не магла пісаць інакш? А можа яна так і пісала іменна таму, што была няшчасная?

Растрывожаны сумненнямі, стомлены гукамі, фарбамі і пахамі вясны, стары вярнуўся ў паўцёмнае параднае свайго дома. Пакуль ён падымаўся на другі паверх, вочы прывыклі да змрок, і ён яшчэ здалёк заўважыў у дзвярах нейкі скрутак. Без асаблівай цікаўнасці ён прынёс яго ў кватэру і толькі там разгледзеў як след.

Гэта быў букет кволых залаціста-далікатных кветак у бледнай зеляніне лісця, нібы схопленага марозам. І кветкі і лісце кранаюча ўражвалі нейкай стойкай слабасцю. Стары беражліва пакратаў кветачкі, падобныя на крупіны сонца, і ўпершыню за ўвесь час разлуці з дачкой успомніў, што на свеце ёсць кветкі.

Пры букеце знаходзілася паштоўка. А што, калі?.. Ён адагнаў староннія думкі і прачытаў:

«Вясна, вясна, вясна,

Да нас прыйшла яна!

Са святам вас вітаем,

Здароўя вам жадаем!»

Хто гэта напісаў? Подпісу, адрасу, паштовага штэмпеля няма. Канешне, і кветкі і паштоўка былі спецыяльна ўкладзены ў дзверы. У яго раптам задрыжэлі рукі: значыць, і пра яго хтосьці ўспомніў, не пашкадаваў часу і душэўнага цяпла!.. Ён наліў ваду ў слоік і паставіў букет пасярод кухоннага стала, за якім часцей за ўсё бавіў час. Сонца павярнула ўжо ад вокнаў, і кухня набыла звычайны сумны выгляд, але кветкі з іх светлымі фарбамі асвятлялі паўзмрок. Стары сеў за стол, любуючыся імі, і міжволі падумаў, што, мусіць, не трэба было так аддаляцца ад людзей.

Тымчасам хтосьці пазваніў. Ён адчыніў дзверы: перад ім стаяла дзяўчынка гадоў дзесяці ў футры і белай шапачцы з кутасом. У параўнанні з ім яна была такая малая, што ўся адкінулася назад, каб пры размове бачыць ягоны твар.

— Добры дзень, — сказала дзяўчынка, пазіраючы на старога чорнымі, як вугалькі, вачыма. — Можна зайсці?

— Калі ласка, — ён прапусціў яе ў прырэдні пакой.

Яна ўвайшла вельмі энергічна і ад парога пачала азірацца з адкрытай цікаўнасцю. Стары здзіўлена глядзеў на нечаканую гасцю. Яна нечага шукала вачыма.

— Скажыце, калі ласка, — дзяўчынка зноў адкінулася назад. — А... А ці не маглі б вы паклікаць якую-небудзь цёцю?

— Тут няма жанчын.

— А-а-а... — расчаравана працягнула яна. — Ну — тады дзяўчынку. — І тут жа, зразумеўшы па яго твары, што няма і дзяўчынкі, паспешна дагаварыла. — Можна і хлопчыка!

— Няма нікога, апрача мяне.

— Заўсёды або яны куды-небудзь пайшлі?

— Заўсёды.

Яна ўздыхнула і агледзела старога больш уважліва. Відаць, латка на грудзях яго піжамы, прышытая вялікімі шыўкамі, зра-

біла на дзяўчынку вялікае ўражанне, бо яна глядзела на яе даволі доўга.

— А хто ж вам варыць абед? — запыталася яна, скончыўшы агляд.

— Ніхто, — з ціхай пакорлівасцю адказаў ён. — Я сам.

— Сам? — не зусім даверліва адгукнулася яна. — А вось мой дзядуля не можа. Мы яму ўсё падаём, бо ў яго рэўматызм. А ў вас не баляць рукі?

— Бывае, часам.

Яна спачувальна кінула і задумалася на хвіліну. Потым на твары яе з'явілася рашучасць, і яна сказала:

— Дайце мне, калі ласка, піць. Я сама! Сама налью, вы толькі пакажыце.

Яму была прыемная гэта дзяўчынка з яе рашучасцю і жвавым тварыкам, на якім думка з'яўлялася раней, чым яна паспывала выказаць яе словамі. Таму вочы, тоненькія бровы, шчокі і вусны яе ўвесь час шавяліліся, нібы адказваючы нявыказаным думкам. Прыйшоўшы на кухню, дзяўчынка раптам забылася пра піццё, убачыўшы букет.

— О! — сказала яна.

Пакуль стары наліваў ваду, яна, як укапаная, стаяла ля парога і глядзела на кветкі.

— Вось, калі ласка, пі.

— Ах, праўда, — гасця абяруч узялася за шклянку. Яна піла ў тыповай позе дзіцяці, якое праганяе смагу: адкінутая назад галава, мяккія, не зусім чыстыя пальчыкі трымаюць з двух бакоў шклянку, і раўнамерныя глытальныя рухі горла. Гэтая поза і ўвесь выгляд дзяўчынкі здаўся старому на дзіва знаёмым. Ці не зусім гэтак жа шмат гадоў назад яго Марыя піла тут ваду?

Гасця асушыла шклянку і шумна перавяла дыханне.

— Дзякую. — Яна сама паставіла шклянку на стол і паглядзела на гаспадара. Ён не змог скрыць хваляванне ад прыкметнага ім падабенства і, сумеўшыся, перабіраў гузікі сваёй піжамы. Дзяўчынка не магла не заўважыць яго збынтэжанасці. Яна патупілася і стаяла так некаторы час, потым узяла вочы, дапытліва агледзела яго і зноў утаропілася ў падлогу. Ён успомніў, што можа пачаставаць яе цукеркамі.

— Дзякую, — сказала яна, прымаючы пачастунак, як належнае. — Гэта вы на свята купілі?

— Не, — прызнаўся ён. — Я не святкую, а так проста надарылася, на ўсякі выпадак.

— А чаму не святкуеце?

Ён развёў рукамі.

— Няма з кім.

— У вас і знаёмых няма?

— Знаёмыя ёсць, але... Да мяне даўно ніхто не прыходзіць.

— Чаму?

— Думаю, што ім са мною сумна.

— Няўжо? — Яна заклапочана схіліла галаву да пляча, і кутас звесіўся набок. Ён адчуваў, што яе штосьці непакоіць. — А вы не можаце быць веселейшым? Тады б да вас пачалі прыходзіць знаёмыя.

— Не магу, — прызнаўся ён. — Я ўжо даўно так жыву. І прывык.

— Дык адвыкніце, — павучальна сказала яна. — Гэта ж зусім дрэнна — без свят!

— Вельмі дрэнна, — згадзіўся ён.

— І наогул, — яшчэ больш унушальна працягвала дзяўчынка. — Калі ў вас баляць рукі, дык хтосьці павінен вам падаваць?

— Няма каму.

— А вы папрасіце. — Відаць было, што яна адчула сябе вопытнейшай за старога і палічыла сваім абавязкам павучыць яго, як трэба жыць. — Вам ўсякі паможа. — Ён маўчаў. — Хіба вы не прасілі? — Ён маўчаў. — Мая мама гаворыць, што старым ніхто не адмовіць, — аўтарытэтна закончыла дзяўчынка.

Пасля гэтага размова абарвалася. Яна, відаць, выказала ўсё, што лічыла патрэбным, і зноў адкінулася, каб яшчэ лепш разгледзець старога. Ён адчуваў, што па меры сузірання яна вышчэла ад трылогі, якая непакоіла яе.

— Ну, усё, — зусім спакойна аб'явіла яна. — Да пабачэння. Адчыніце мне дзверы.

Ніколі яшчэ яго кватэра не ўяўлялася яму такой змрочнай, няўтульнай і непрыбранай. Здавалася, ён разам з жытлом апусціўся на дно цёмнага калодзежа. І як ніколі раней у яго журботна і балюча зашчымела сэрца...

«Дарагая Машачка, любая мая! — пачаў ён пісьмо да дачкі. — Чаму ж ты пра сябе нічога не піша? Я пра цябе думаю дні і ночы. Навошта нам быць чужымі? Прыязджай, родная мая...»

Дзяўчынка з кутасом ніколі не даведлася, што перавярнула жыццё трох чалавек і засталася ў памяці старога, як вясун шчасця.

*...Гэтая тэма пачалася з пісьмаў чытачоў. А яшчэ, між іншым, прызнаюся шчыра: «з праблемы» абуць свае ўласныя ногі, набыць звычайныя адкрытыя летнія туфлі, або, як мы называем іх, басаножкі. Як гэта выглядала на практыцы?

У адным магазіне прадаўшчыца, нават не павярнуўшы свой юны горды твар, абурана — чаго, маўляў, захацелі! — адказала: «Няма!» У другім — здзіўлена паціснулі плячыма: вы што, з неба зваліліся? Няўжо не ведаеце, што такія рэчы на прылаўку не залежваюцца! У трэцім — не, пра трэці лепш і не ўспамінаць. Там былі басаножкі, лёгкія, зручныя, недарагія, прадмет нашай жаночай зайздрасці ў гэтым летнім сезоне. Але здабываліся яны з боем.

Скажам адразу — мы людзі не надта прадбачлівыя і дасюль яшчэ не навучыліся купляць летам боты, а зімою — басаножкі. Да таго ж даверлівыя: спадзяемся, што пра нас загадзя паклапоцяцца тыя, каму гэта

тыка ў адрас абутковых фабрык: не ўмеюць яшчэ рабіць, не хочуць рабіць такія абутак, які сёння мы, пакупнікі, прымалі б без усялякіх агаворак, без абрыдлых кіўкоў на «ім-парт».

І, відаць, такія размовы не суб'ектыўныя. Гэта пацвярджаюць і пастановы нашага ўрада аб паляпшэнні якасці і колькасці абутку, аб праблеме сезоннасці — вось і сёлета была такая спецыяльная пастанова аб летнім абутку для насельніцтва, ёсць спецыяльная пастанова саюзнага ўрада — бачыце, як сур'ёзна ставяцца гэтыя пытанні — аб павелічэнні магутнасці Клічаўскага камбіната гумавага абутку. Ужо не кажучы пра тое, што абутковым фабрыкам з кожным годам даецца ўсё больш і больш правоў, ініцыятывы, што ім дапамагае цэлы інстытут мадэльераў, экспертаў, спецыялістаў, якія абавязаны ведаць і вывучаць на навукавай падставе попыт насельніцтва.

У нас у рэспубліцы 10 абут-

біць і свае некаторыя вывады, уявіць сабе ў агульных рысах твар таго ці іншага калектыву. Вытворчы яго твар, калі так можна сказаць.

— Вось гэта, пазнаёмцеся, «Нёман» нам пастаўляе, гродзенская абутковая фабрыка. Вы бачылі калі-небудзь такія няўключы?

Не адну якую-небудзь выпадкова няўдалую мадэль, а дзесятак пар туфляў-няўключ з абурэннем кладзе на стол таваразнаўца «Дома абутку». Тут не трэба спецыяльных тэрмінаў, якія звычайна ўжываюць эксперты абутку, — нават неспрактываванае вока адразу ўхопіць усе хібы. Ну вось гэтыя туфлі — чорная крывая строчка па светламу верху, груба накладзены клапан. І каштуюць яны не надта танна — 14 рублёў 50 капеек.

— Хто іх купіць, скажыце?! Сапраўды, хто іх купіць... Або гэтыя вось чырвона-карычневыя, з шырокім паскам. Здаецца, і мадэль модная, зручная. Але чаго варта адна

юць. І вось гэтыя таксама, туфлі для восені, мяккія, на транспарэнце (гэтая суцэльная, як гафрыраваная, падэшва). Наогул, віцябляне малайцы. Бываюць і ў іх няўдачы, але ўсё нешта шукаюць, прыдумваюць...

Віцебская фабрыка ўсё часцей і часцей дае вельмі добрыя заяўкі, творчасць гэтага калектыву варта падтрымаць і заахвоціць.

Нямала добрага можна было пачуць, пахадзіўшы па магазінах, у адрас магілёўскай абутковай фабрыкі. Летні абутак, менавіта той, у пошуках якога мы патрацілі нямала гадзін і дзён, робіць якраз магілёўская фабрыка. Прадукцыя яе вельмі прыемная, калі не сказаць больш. Толькі мала, ох, як мала яе паступае ў магазіны!

ТУФЛІ... ЧАМУ «ПРАБЛЕМА»?

належыць, — дырэктары абутковых фабрык, гандлюючыя арганізацыі.

І мільганула думка. Вось стукнуць маразы, а непрадбачлівы пакупнік будзе бегаць з магазіна ў магазін, пастукаючы нага аб нагу, і трывожна заглядаць у твар каралеўнам-прадаўшчыцам:

— Цёплыя чаравікі ёсць?

Не, я не хачу маляваць такую змрочную перспектыву і, забягаючы наперад, скажу: цёплыя чаравікі ў гэтым сезоне будуць! Пэўна, будуць... Яшчэ ў канцы ліпеня я бачыла, як яны, пара за парай, чорненькія, бліскучыя, на цёплым футры, дзесяткамі сыходзілі з канвеера абутковай фабрыкі «Прамень». Сёлетні недахоп у летнім абутку, відаць, паслужыў сумным урокам. Можна на гэты раз як-небудзь абыдзецца і без «знаёмстваў»?

А калі гаварыць зусім сур'ёзна... Хто з нас не задаваў сабе пытанне — чаму яно так бывае? І дакуль? Колькі разоў пра абутак, папрокаў, скаргаў: то непрыгожы, то нязручны, то нямодны, то несезонны і г. д. і да т. п. Заслужана, а іншы раз мо не зусім заслужана, па інерцыі гучыць і гучыць кры-

ковых фабрык. Можна прывесці такія лічбы, якія нават і не сніліся нам самім яшчэ гадоў шэсць-сем назад. Каля 35 мільёнаў пар абутку атрымае гандлёвая сетка ў 1969 годзе толькі з нашых беларускіх фабрык. Каля 39 мільёнаў запланавана атрымаць у 1970 годзе.

Толькі адно аб'яднанне «Прамень» штодня вывозіць за фабрычныя вароты каля 50 тысяч пар! 100 тысяч ног абуваюцца толькі за адзін дзень адной толькі фабрыкай. І трэба сказаць, што наш, беларускі, абутак (лепшыя яго мадэлі) карыстаецца павагай і попытам у іншых абласцях і рэспубліках нашай краіны.

Значыць, не ўсё гэтак дрэнна, як уяўляецца іншы раз нам, калі мы бегаем ад прылаўка да прылаўка ў пошуках менавіта той пары з 35 мільёнаў, якая ў гэтую хвіліну нам спатрэбілася. Але і не ўсё яшчэ добра, на жаль, калі бегаем...

Калі ў магазіне перад вамі пакладуць 10 пар «тыповых прадстаўніц» усіх нашых фабрык і коратка ахарактарызуюць прадукцыю кожнага прадпрыемства па прынятым «ідзе» або «не ідзе», і чаму, — можна зра-

толькі апрацоўка! Або гэты колер, нейкі няпэўны, брудны, змрочны. І яшчэ: жоўтыя жаночыя туфлі (а можа мужчынскія, хто іх адразу разбярэ) з чорнымі шнуркамі. І, нарэшце, вас вядуць на склад, на «могілкі» гродзенскага абутку, які хутка адправіцца назад на фабрыку, а пакуль што ляжыць яшчэ тут, як маўклівы сведка няўмелства і неахайнасці. У каробках ад сандаляў заціснуты, быццам у пракруставым ложку, гэтакія ж нязграбныя, а цяпер яшчэ і паламаныя, пагнутыя дзесяткі пар абутку.

— Спытайце праз часопіс у дырэктара гэтай фабрыкі таварыша Позняка, у калектыву фабрыкі: дзе ж, нарэшце, іх рабочае сумленне? Колькі можна гаварыць, пісаць, пасылаць тэлеграмы! — у адзін голас кажуць і работнікі прылаўкаў і работнікі абутковых баз.

— Вось туфлі віцебскай фабрыкі, — прадстаўляе цяпер таваразнаўца магазіна. — Паглядзіце, праўда ж, нядрэнны абутак? Туфлі для маладых дзяўчат, недарагія, але зроблены з густым. Бачыце, таніраванне, перфарцыя. Гэта ўжо творчасць. Іх ахвотна купля-

Толькі адзін колер, адзін фасон...

Пэўна, ёсць прамы сэнс, асабліва цяпер, у сувязі з пастановай урада аб павелічэнні колькасці вырабу сезоннага абутку, значна пашырыць вытворчыя магутнасці гэтай фабрыкі, забяспечыць яе сыравінай, словам, усяляк дапамагчы людзям, якія здолелі сваёй працай яшчэ раз паказаць: умеем мы рабіць добрыя рэчы!

Умеем, калі захочам. Вось і абутак для пажылых людзей з брэсцкай фабрыкі, і некаторыя рэчы з Ліды — там вырабляюць хатні абутак, і жаночыя чаравікі, якія пастаўлялі Баранавічы (чамусьці фабрыка перастала цяпер іх вырабляць), — таксама пацвярджаюць гэтаму.

Асобная размова, і самая, бадай, складаная — пра вырабы аб'яднання «Прамень». Стэнд абутку, запланаванага аб'яднаннем на 1970 год, не проста абнадзейвае, ён радуе вока і сэрца. Тут ёсць усё, што нам спатрэбіцца, і ўсё гэта добра, элегантна выглядае, так вабіць «жаночую душу». Толькі... На памяці сумны во-

пыт: бачылі, бачылі мы ўжо некалькі гадоў назад гэтакія ж стэнды. І таксама яны вабілі, і таксама мы спадзяваліся...

Выставачныя экзэмпляры, тыя, што ляжаць на стэндах, выстаўках, ідуць на гандлёвыя кірмашы, фатаграфуюцца ў спецыяльных праспектах, — паверце, гэта цуд, а не абутак. Але многія з іх зусім не падобныя да тых, што сыходзяць з канвеера. Старая песня, старая размова, а для кожнага асобнага пакупніка — новая прыкрасць.

Сур'ёзны папрок аб'яднанню «Прамень»! Ён гучэў не толькі ад работнікаў гандлю, якія ўвогуле добрамысліва ставяцца да прадукцыі гэтага буйнейшага ў нашай рэспубліцы абутковага аб'яднання. Бо калі чалавек стараецца зрабіць нешта і можна заўважыць вынікі гэ-

новіцца для фабрыкі адной з самых цяжка вырашальных праблем! Няўжо сумежныя аддзелы аднаго і таго ж міністэрства лёгкай прамысловасці разам з Дзяржпланам не могуць своечасова спланаваць і ўзгадніць патрэбы сваіх уласных прадпрыемстваў?

Ну а рэклама... Яна, зразумела, патрэбна. Толькі добрая рэч і сама заўсёды знойдзе дарогу да пакупніка, што там казаць... Больш творчасці, пошукаў, як у віцяблян, і галоўнае — бездакорная апрацоўка кожнай сваёй мадэлі, каб экзэмпляры-заяўкі не разыходзіліся з масавымі, — вось што павінна было б мацней за ўсё турбаваць абутнікоў Мінска.

І яшчэ. Раней «Прамень» вырабляў 200 розных мадэлей. Цяпер — 70. Думаецца, гэта ўжо асабістая, магчыма спрэчная,

А бываюць і такія прыемныя сюрпрызы.

тага старання, то не вельмі падыходзяць рукі крытыкаваць яго. Так і «Прамень». З 70 мадэлей ёсць, безумоўна, удалыя, і няма. Але скаргі на пакупніка, які «сам не ведае, што ён хоча»: то «шпільку», то тоўсты абцас, і не ацаніў новую мадэль фабрыкі — чаравікі з квадратнымі насамі («гэта ж самая мода цяпер!»), скаргі на работнікаў гандлю, якія не здолелі рэкламаваць гэтую мадэль і вяртаюць яе на фабрыку, — на нашу думку, гэта скаргі беспадстаўныя. Тыя ж мужчынскія чаравікі ў выставачных экзэмплярах былі, як лялькі. Хто б не купіў такія?

Калі гутарка ідзе пра пастаўшчыкоў, якія зрываюць асобныя заказы фабрыкі, асабліва на фурнітуру і прыкладныя матэрыялы, перашкаджаюць працаваць рытмічна, нервуюць калектыв, — тут з работнікамі фабрыкі варта цалкам пагадзіцца. Ну куды гэта варта: праблема звычайных нітак ста-

прапанова аўтара — і надалей аб'яднанню варта браць курс на скарачэнне відаў асартыменту, а міністэрству падтрымаць яго ў гэтым. Старая ісціна: «няхай будзе меней, ды лепей». Іншыя фабрыкі папоўняць прылаўкі сваімі вырабамі, і разнастайнасць будзе забяспечана. Як паказала жыццё, спецыялізацыя абутковых фабрык на пэўным асартыменце цалкам апраўдвае сябе. Бабруйская фабрыка, напрыклад, шые толькі мужчынскія абутак — і хто скажа пра яго дрэннае слова? Спецыялізацыя лідскай фабрыкі на хатнім абутку таксама прыносіць адчувальныя поспехі.

Відаць па ўсім, наша абутковая прамысловасць будзе і надалей браць менавіта такія напрамак: на спецыялізацыю. Можна, якраз гэта і здыме праблему сезоннага абутку, вечнага нашага клопату?

У добры час...

А. УЛАДЗІМІРАВА

— Ну што? Прыгожыя?

Завалы старой прадукцыі.

А СЭРЦА...

Алена ВАСІЛЕВІЧ

Апавяданне

НЯРЭДКА, калі трапляўся выпадак і час, Жуковіч сустракаўся з Рытай Дорахавай — сакратаром раённай газеты.

Рыта належала да таго шчаслівага ліку разумных жанчын, якіх розум не высушвае і не пазбаўляе той няўлоўнай жаночай прывабнасці (з усімі часам яе не дарэчнасцямі), без якой жанчына як бы перастае быць жанчынай, а робіцца нуднай сіняй панчохай, якой гэтак цураюцца мужчыны...

Яны маглі прасядзець і прагаварыць — каб толькі час быў — хоць цэлы дзень, і ім не надакучыла б, не было б сумна. З ёю было проста і лёгка: да яе не трэба было прыстасоўвацца або рабіць у гутарцы скідку на тое, што яна жанчына.

Аднак ён мог пайсці і вярнуцца толькі праз месяц, ні разу за гэты месяц не ўспомніўшы пра яе, або калі і ўспамінаў, дык толькі выпадкова. Яна не пранікла ў яго сэрца і не замкнулася там на свой жаночы ключык. Сэрца яго не належала ёй.

Рыта ўсё гэта бачыла і разумела. Яна не любіла будаваць паветраных замкаў.

Стрэўшыся з Жуковічам і пазнаўшы яго бліжэй, яна сказала сабе: «Гэта ён!» Аднак, даўно ўжо не будучы юнай пушкінскай Таццянай, яна мужа сказала сабе і другое: «Сэрцу не загадаеш...»

...Пяць гадоў назад Рыта Дорахава аўдавала. Няшчасце звалілася на яе раптоўна і самым недарэчным чынам. Муж яе, вядомы спартсмен, разбіўся на спаборніцтвах... Яго прывезлі дадому не прытомным. Так, не прыходзячы ў прытомнасць, ён і памёр у яе на руках.

Нельга было сказаць, што Рыта не любіла свайго мужа. Ён быў відны мужчына і не дурны чалавек. Аднак, будучы яго жонкай, Рыта ўвесь час адчувалася з ім так, як адчуваюцца два зусім розныя чалавекі, выпадкова прымушаныя абставінамі ехаць у адным купэ даўгую-даўгую дарогу. Неяк адразу ўсё яны перагаварылі, прачыталі адзін аднаго і, не маючы ўжо пра што далей гаварыць, далікатна адварочваюцца адзін ад аднаго ў бок, або прыкрываюцца газетай, каб схаваць пазыханне.

Самым цяжкім у падобным ужо не суседстве, а сямейным «сімбіёзе» было тое, што муж і жонка не знаходзілі ні-

чога агульнага, пра што б яны маглі аднолькава думаць і гаварыць. Вечна заняты сваімі справамі, муж ніколі не цікавіўся справамі жонкі. Бясконца ён ведаў адзін толькі клопат: у чатыры гадзіны дня быў футбол — і яму ніяк нельга было спазніцца; у адзінаццаць вечара на вакзале адбываліся провады нейкай там зборнай; пасля провадаў — сустрэча ў рэстаране; а назаўтра — камандзіроўка куды-небудзь у Чэлябінск ці Рыгу на сустрэчу каманд.

...На руках у Рыты асталіся дзве дзяўчыны шасці і двух гадоў. З імі жыла таксама маці Рыцінага мужа, жанчына даволі пажылога ўжо веку, вельмі інтэлігентная, некалі славутая піяністка.

Такім чынам у Рыты асталася немалая сям'я і зусім абмежаваныя сродкі.

Было цяжка. Аднак яшчэ цяжэй было мірыцца са спачуваннямі.

Баючыся здавацца ў вачах нядаўніх сяброў няшчаснай, Рыта неяк адразу рэзка адхіснулася ад усіх, замкнулася ў сабе і на ўсе сяброўскія намаганні памогчы ёй чым-небудзь, як-небудзь аблегчыць яе становішча адказвала самым адкрытым жаданнем абысціся без іх клопатаў.

Спачатку яе паводзіны расцэньвалі як маральную дэпрэсію — звычайную пасля такога раптоўнага няшчасця... А потым паступова людзі звикліся і ахвотна кінулі абцяжарваць сябе клопатамі пра яе.

Перайначыў яе жыццё адзін нязначны выпадак.

Рыта атрымала пісьмо ад сваіх яшчэ даваенных сяброў па інстытуту. Пісьмо як пісьмо. Нічога асаблівага ў ім не было.

Стрэўшы выпадкова ў нейкай старой газеце нарыс, падпісаны «Р. Дорахава», яны паслалі ёй запрашэнне прыехаць калі не ў госці да іх, дык хоць «па матэрыял»... Матэрыялу гэтага абяцалі яны Рыце цэлыя горы. «Мы пазнаёмім цябе з такімі людзьмі — партызанамі, што табе не на адзін нарыс — на цэлы раман хопіць...»

У пісьме сваім яны шчыра захапляліся Рыціным нарысам і прадракалі ёй вядатную будучыню...

Апошняя акалічнасць ніколі яе не ўзрушыла і не зацікавіла (сама яна гэты свой нарыс расцэньвала не вышэй, як самы пасрэдны), аднак шчырае запрашэнне старых сяброў-аднакурснікаў прыехаць да іх кранула.

Яна перачытала пісьмо яшчэ і яшчэ раз — і на яе як бы павяла подыхам тых далёкіх прыдняпроўскіх хвой, пад якімі некалі ўсе яны збіраліся амаль што вечар.

Сустрэча гэта разварушыла Рыту. І зусім нечакана для сябе яна прыняла пра-

панову астацца ў тым раёне сакратаром газеты.

І потым, ужо блізка стрэўшыся з усімі цяжкасцямі чатырохпалоскі, Рыта ні раз не пашкадавала аб гэтым.

...Яна часта бывала ў «Перамозе» — Жуковіч там працаваў аграномам — можа нават крыху часцей, чым патрэбна было. Часта ў рэдакцыю, або і проста да яе дадому, заязджаў ён сам. Яна паіла яго чаем — яна ведала, што ён любіць моцны гарачы чай. Аднак, калі ў каго з іх былі неадкладныя справы, яны гаварылі пра гэта не саромеючыся.

— Ну, дарагая мая Рыта Аркадзьеўна, мы тут з вамі тары-бары, а мне тымчасам і да родных пенатаў пара збірацца... У нас сёння партсход.

Або:

— Ну, вы ўжо мне як мае быць надакучылі, Андрэй Іванавіч. Сядайце, пачытайце газету, а я вазьмуся за агляд пісем.

Ён не крыўдзіўся на жарты. Ён, мусіць, быў бы страшэнна здзіўлены, калі б яна сказала яму праўду...

Але яна гэтага са сваім характарам ніколі не зрабіла б.

Ён, мужчына, калі б ён адчуваў тое, што адчувала яна, павінен быў сказаць першы.

Цвярозы назіральнік-розум напамінаў ёй: «Сэрцу не загадаеш...» Яна гэта ведала па сабе.

Яго сэрца належала другой.

Упершыню блізка стрэўся Жуковіч з новай настаўніцай незадоўга да выбараў, на ферме.

Здарылася так, што ў той час, калі Валянціна Антонаўна праводзіла гутарку з даяркамі, зайшлі на ферму і аграном са старшынёй калгаса. Нясмелая і сарамлівая перад сталымі мужчынамі, і асабліва начальствам, яна самым бліскучым чынам змазала сваю гутарку, пераблытала ўсе падзеі, пра якія распавядала, і ўшчэнт забылася сама.

Разумеючы яе настрой, яны не зрабілі ёй ніякай заўвагі, а, наадварот, пахвалілі яшчэ за тое, што гутаркі будзе на жывым надзеённым матэрыяле...

Заняткі праводзіліся два разы на тыдні, вечарамі. Ад фермы да той брыгады, дзе жылі настаўнікі-агітатары, было не менш пяці кіламетраў чыстым полем. За акном стаяў ужо непраглядны зімовы вечар, недзе за фермай брахаў сабака.

— Падвёз бы вас, ды конь мой не на хаду... — пашкадаваў, што няспраўны «газік», старшыня.

— Нам па дарозе, я правяду Валянціну Антонаўну. Да самага дому буду ёй кавалерам, — пажартаваў Жуковіч.

Настаўніца пачырванела і паспрабавала не вельмі шчыра адмаўляцца, але тут даяркі скінулі кожная па слову: сапраўды, блізкі свет ісці адной дзяўчыне ў такую халёпу...

Па дарозе яны непрыкметна разгаварыліся.

Жуковіч даведаўся, што Валянціне Антонаўне дваццаць другі год, што яна скончыла інстытут, што дома ў яе ёсць бацька і матчына. А тут яна жыве з малодшым братам (ад роднай мацеры). Яна забрала яго да сябе. Так і яму лепш і ёй спакойней за яго. Каб дома маці родная была...

За знешняй пяшчотнасцю і дзявочай яшчэ сарамлівай скаванасцю адчуваўся моцны характар. Жуковіч звярнуў увагу на тое, як ахвотна і з якім строгім заміланнем гаварыла яна пра свайго брата. Адчувалася, што, замяніўшы яму маці, увесь непатрывожаны яшчэ запас свае сардэчнае пяшчоты яна аддавала аднаму яму.

Калі яны спыняліся, каб адпачыць, Жуковіч зблізку бачыў, як трапяталіся яе ацяжэўшыя, белыя ад інею вейкі, як парывіста ўзнімалася на грудзях заінелае паліто, як прагна лавілі паветра пунсовыя губы. З-пад хусткі на ружовы, насечаны снегам і ветрам лоб выпаўзалі сівыя ад інею колцы валасоў.

Яна была сярэдняга росту, у зімовым паліто, у модных боціках... Міжвольна акідаючы ўсю яе постаць беглым позіркам, Жуковіч чамусьці падумаў: «Мусіць, сама справіла ўсё гэта... Наўрад ці такая папросіць дапамогі ў матчыні, калі бацька без напамінку не здагадаецца...»

Ён праводзіў яе да самага дома, дзе яна кватаравала. Ад варот, калі яны падыходзілі да двара, адарвалася цёмная постаць і падалася ім насустрач.

— Валька, як цябе доўга не было! — гэта было сказана па-хлапецку грубавата, але за словамі Жуковіч адчуў неспакой і трывогу.

— Затрымалася крыху. Бачыш, якая мяцеліца...

— Каб цябе не было яшчэ дзесяць хвілін, я паехаў бы шукаць.

— На чым бы гэта ты паехаў? — пацікавіўся Жуковіч, бачачы, што хлапчук пасля кароткага з ім вітання не звяртае на яго ніякай увагі.

— А во! — вухам непадвязанай шапкі матнуў той на плот: там стаялі лыжы.

— Ён мяне заўсёды сустракае, — з усмешкай паказала на брата Валя.

— Маладзец! — пахваліў Жуковіч. Хлапчук яму падабаўся.

— А дроў ты насек?

— Усё ў парадку. Мартэнка так жухае ўжо! Ідзі грэйся.

— Ну, ты глядзі, гаспадар. «Жухае»... А сам на вуліцы, — строга, але нязлосна папярэдзіла яго сястра.

— Дык я ж цябе збіраўся...

— Ну, добра. Дзякуй вам, Андрэй Іванавіч, што давалі...

Жуковіч паціснуў яе заінелую рукавічку, як даросламу мужчыну, падаў руку Лёню і накіраваўся ў свой бок.

Яму вельмі хацелася зайсці паглядзець, як жывуць гэтыя дзеці, аднак яны не запрасілі яго зайсці, а сам ён не адважыўся напросіцца. Мінуўшы некалькі хат, ён азірнуўся: два акны, тыя, дзе ён толькі што развітаўся з Валяй і яе братам, глядзелі на яго светла і прыветна.

...Раз убачыўшы і як бы адкрыўшы яе, Жуковіч ужо беспамылкова ведаў, што цягнула яго да Валі, што прыносіла са-лодку пакуту чакання, калі ён спадзяваўся з ёю сустрэцца, і што потым маладзіла яго і цэлы дзень спявала ў яго сэрцы. Усюды была яна.

А ці здагадвалася яна пра гэта? Ці адчувала гэта яна? Хто яе ведае.

Не раз Жуковіч сустракаў яе, калі яна ішла ў школу, або варочалася назад, несучы ў руках партфель і пад пахай яшчэ гару сшыткаў. Некалькі разоў заходзіла яна і да яго на кватэру, даведацца ўнука яго гаспадароў. Хлапчук вучыўся ў яе класе і не вылучаўся ні здольнасцямі, ні

асаблівым стараннем. Маладая настаўніца мела з ім нямала клопату.

Калі дома быў Жуковіч, ён сам абяцаў Валянціне Антонаўне сачыць за Косцевымі ўрокамі. І пільна сачыў, памятаючы гэта сваё абяцанне і шчыра хочучы памагчы і хлапчуку і яго настаўніцы. Аднак часу ў яго было мала. Справы засланялі перад ім Косцевы двойкі і паводзіны, і праз некаторы час настаўніца зноў прыходзіла ўшчуваць свайго няўдалага вучня.

Яна затрымлівалася роўна столькі часу, колькі патрабавалася для таго, каб расказаць хатнім пра ўсе яго віны і каб растлумачыць, які рэжым лепей яму наладзіць. Жуковіч здагадваўся, што і сама яна гэты рэжым двоечніка таксама ўяўляла не вельмі дакладна...

Каб хоць чым-небудзь усцешыць яе, ён прапанаваў заўсёды ёй свежыя часопісы і газеты, якіх — ведаў — яна не выпісвала і, магчыма, зусім не чытала, даваў ёй свае кнігі, якія сам любіў чытаць, але толькі не меў на гэта часу.

Яна брала і часопісы і кнігі і кожны раз, спяшаючыся хутчэй развітацца з ім, хуценька знікала. Ён не настойваў і не затрымліваў яе, хоць самому і вельмі хацелася пасядзець з ёю ўдваіх. Яму падабалася слухаць яе не бог ведае якія глыбокія, але заўсёды непасрэдня думкі пра жыццё, пра людзей, пра справы ў школе і калгасе. Прачытвала яна кніжкі і часопісы хутка і варочала іх, як вучаніца, акуратна абгорнутымі газетай.

Жуковіча захапляла яе маладосць, свежая і ясная, як вясновая раніца.

...Яна пачула ззаду крокі і шорах каласоў і спынілася, каб пастараніцца і даць чалавеку магчымасць абмінуць яе.

Чалавек параўняўся, і яны сустрэліся позіркамі. І абое здзівіліся і абрадаваліся:

— Валя!

— Андрэй Іванавіч!

Ён нагнаў яе на той самай палявой сцежцы, дзе паўгода назад у снег і ў завею ішлі яны ўдваіх з палітзаняткаў.

Яны не чакалі гэтай сустрэчы, і тым радасней была яна ім абам.

Не трэба было слоў: гаварылі вочы.

— Я цябе не бачыў сто гадоў!

— Андрэй Іванавіч, мы ж у нядзелю бачыліся...

— У нядзелю?.. А сёння?..

— Сёння пятніца...

— Ну, а заўтра ж ты едзеш да бацькі.

— Еду, Андрэй Іванавіч...

— На два месяцы?

— На два... — прыкметна задрыжала ў яго руках яе рука.

— А я?..

— А вы?.. А вы тут астанецца...

Жытнёвы палетак разрываўся невялікім барком — купка хвой, маладыя бярозкі, кусты крушыны і буячніку.

— Давай трошачкі пасядзім... — у голасе яго была такая пакорлівая просьба, што яна не здолела адмовіцца.

— Позна ўжо... — нерашуча напамніла яна.

— Мы нядоўга.. Мы ж з табой ужо так няскора сустрэнемся.

Яна маўчала.

— Давай пасядзім, — ён скінуў свой пінжак, паслаў яго на траву, і яна, адчуваючы і баючыся таго, што сёння ён скажа ёй нешта такое, што назаўсёды

пераверне яе светлае бяхмарнае жыццё, паволі апусцілася на гэты пінжак.

Ён лёг поруч на траву і ляжаў так моўчкі доўга-доўга.

Яна таксама сядзела нерухома і, здаецца, не дыхала. Толькі сэрца, як падстрэленая птушка, білася, і ледзь не вырывалася з грудзей...

— Валечка... Каб ты ведала, Валечка...

— Андрэй Іванавіч, родненькі, не трэба...

— Чаму — «не трэба»?

— Вы ж самі ведаеце — «чаму»... У вас жонка... дзеці...

Ён зноў змоўк на доўга.

— ...Гэта немагчыма растлумачыць. І ты не зразумееш мяне. Але калі яна там, а я тут... Вось ужо каторы год...

Ён не ўмеў сапраўды гэта растлумачыць. А яна насцярожылася, чакала.

— Я ўжо не люблю яе так, як любіў некалі... (Яна з палёгкай уздыхнула.) — Я ведаю, табе стрэўся б харошы малады хлопчына...

— Андрэй Іванавіч, але ж дзеці... — зноў напаміла яна, хочучы пачуць ад яго нейкае разумнае рашэнне і наконт дзяцей.

— Дзеці... Так, дзеці...

— Я сама жыла з мачыхай, Андрэй Іванавіч. І цяпер я разумею, як я сама часта кепска рабіла... — і яна заплакала так горка, што ён усё зразумеў.

Ён узяў яе рукі ў свае і пацалаваў іх доўгім удзячным пацалункам...

— Хадзем, — нарэшце апомнілася Валя.

Жуковіч пацалаваў яе ў заплаканыя вочы. Накінуў пінжак і зноў, як і паўгода назад, павёў жытнёвым палеткам да дому.

— Давай, будзем вырашаць, Ліда... — рашуча паглядзеў у вочы жонцы Жуковіч.

— Паспеў падрыхтавацца? — стараючыся не выдаць свайго хвалявання, спытала яна.

— Амаль. Я хачу табе сказаць... Хачу, каб ты ведала, што гэту нашу няпэўнасць і гэту бясэсавую адзіноту — ты ў сталіцы, я ў калгасе — я далей цярэць не магу і не хачу. Хопіць!

— Знайшоў суцяшальніцу?

Жуковіч не адвёў позірку:

— Знайшоў.

Яна ўмела валодаць сабой.

— Вельмі добра. А дзеці?

— Дзеці?... — перапытаў ён. Колькі ён ні рыхтаваўся да гэтай размовы, ён і цяпер не ведаў, што адказаць ёй на гэтае пытанне.

Ён рэзка адварнуўся да цёмнага вярчэня акна, на момант заплюшчыў вочы. І яму здалося, убачыў у гэты самы момант Валю. «А дзеці?...» — тое ж самае пыталася і яна... Намаганнем волі Жуковіч адарваўся ад гэтага імгненнага сну і ўбачыў сваіх дзяцей — Таню і Аліка.

— Тата, Вова Фамянкоў біў нашага Аліка, дык я яму як дала! Мы з Алікам як далі яму!..

— Мы як далі яму з Таняй! — гэтак жа задаволеная, услед за сястрой, паўтарыў і Алік.

Выгляд у іх абаіх быў ваяўнічы. Абое яны выкачаліся ў снезе, шчокі на морозе расчырванеліся, вочкі гарэлі.

— І ты, тата, дай яму!

— Ах вы, мае анікі-воіны! — адчуў, як умомант адтайвае яго сэрца, не стрымаўся, пайшоў насустрач ім бацька...

КАЛІ ДЗІЦЯ ЗАНАДТА САРАМЛІВАЕ

«Майму сыну 11 год. Ён вельмі сарамлівы, і гэта так скоўвае, што ён не можа адказаць на пытанні дарослых. Якія прычыны выклікаюць залішнюю сарамлівасць і як з ёю змагацца?»
Н. ПАНКОВІЧ, г. Вілейна.

Дзеці не нараджаюцца сарамлівымі, зусім гэтак жа, як не нараджаюцца развязнымі. Гэтыя ўласцівасці асобы, як і многія іншыя, складаюцца ў працэсе росту і развіцця дзіцяці. Аднак найбольш падвергнуты стану сарамлівасці дзеці слабага тыпу нервовай сістэмы.

Сарамлівасць — гэта такі псіхічны стан, які праяўляецца ў збянтэжанасці, скаванасці, неабгрунтаванай маўклівасці, замаруджанні мовы. Калі такі стан часта паўтараецца, сарамлівасць пераходзіць ва ўстойлівую рысу характару і нярэдка астаецца ў чалавека на ўсё жыццё. Такі чалавек ператварае ў праблему любое, часам самае простае дзеянне: звярнуцца да педагога або старэйшага па рабоце, выступіць на сходзе, нават пазваніць па тэлефоне. А пачаўшы гаварыць з малазнаёмымі або перад класам, аўдыторыяй, ён губляецца; адчуўшы гэта, яшчэ больш збянтэжыцца і таму іншы раз робіць уражанне недасведчанага, няразвітага чалавека, хоць у сапраўднасці добра ведае прадмет, пра які ідзе гутарка.

Сарамлівасць часта паяўляецца ў выніку няправільнага выхавання. Напрыклад, некаторыя бацькі, ахоўваючы сваіх

дзяцей ад «дрэннага ўплыву» вуліцы, штучна ізаляюць іх ад дзіцячага калектыву. Такія дзеці, якія выраслі ў цяплічных умовах, не толькі бездапаможныя. У іх слаба развіты навыкі калектывнай дзейнасці, няма вытрымкі, самавалодання, няма ўмення змагацца з уласнымі недахопамі. А пераступіўшы парог школы і апынуўшыся ў гушчы яе жыцця, яны канфузацца, адчуваюць сябе няёмка, бязтэжацца, калі да іх звяртаюцца з пытаннем. Іх скоўвае сарамлівасць.

Сарамлівасць часцей за ўсё ўзнікае ў падлетка ад няўпэўненасці ў тым, што падумаюць навакольныя, асабліва незнаёмыя або малазнаёмыя людзі, пра яго ўчынак, якое ўражанне зробіць ён на іх. Такая падазронасць тармозіць нават рухі і моўныя функцыі.

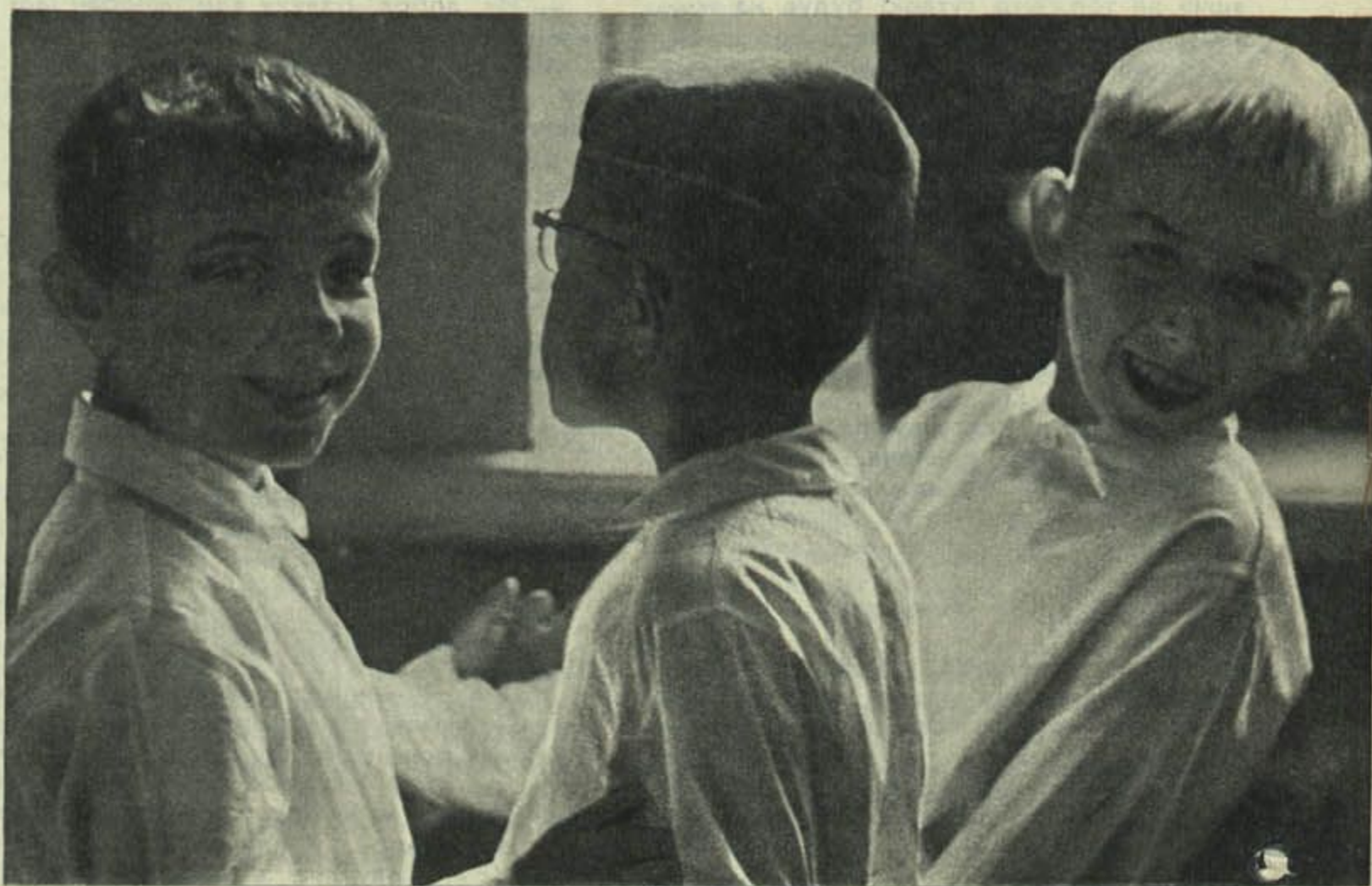
І яшчэ адна прычына: калі дзіця ўвесь час і рэзка абрываюць, калі любая забарона ў сям'і падносіцца ў форме грубага крыку, у яго развіваецца страх перад усялякім самастойным крокам, фармуюцца рысы баязлівасці, забітасці.

Часта дарослыя бываюць бястактнымі ў адносінах да дзіцяці: яго дражняць, фіксуюць увагу на нейкім дэфекце або на некаторых асаблівасцях знешнасці: «Эх, ты, крывалапы, нехлямяжы...». Няхай старэйшыя гавораць гэта дабрадушна, нават ласкава. Але аднойчы пачуўшы, што быць нехлямяжым смешна, дзіця

ПЕРШЫ РАЗ У ПЕРШЫ КЛАС

Фотанарыс Анатоля Кудраўцава.

Неразлучныя сябры.

пачынае саромецца сваёй фігуры, знешнасці.

Памылку дапускаюць тыя бацькі і выхавацелі, якія блытаюць сарамлівасць са сціпласцю, атоесамляюць іх. Сціпласць неабходна і дзецям і дарослым, людзям любой прафесіі, любога рангу. Яна грунтуецца на разумных, цвярозых, крытычных адносінах да самога сябе, на павазе да навакольных, да калектыву.

Не трэба быць сарамлівым, але нельга, недапушчальна быць несарамлівым, гэта значыць не лічыцца з патрабаваннямі і інтарэсамі грамадства, не валодаць «пачуццём дыстанцыі». Пэўная дыстанцыя заўсёды павінна быць паміж табой і чалавекам старэйшым, або больш вопытным, або, нарэшце, малазнаёмым. З малых год хлопчык павінен адчуваць «пачуццё дыстанцыі» ў адносінах да дзяўчынікі, юнак — да дзяўчыны.

Галоўны сродак пераадолення сарамлівасці — уключэнне дзіцяці ў калектыв, актыўны ўдзел у жыцці гэтага калектыву. Прыцягвайце вашага сына да гульні, дзе патрабуецца актыўная разумовая дзейнасць з далейшым планаваннем, слоўным аналізам, справаздачай. Паколькі сарамлівае дзіця няўпэўненае ў сваіх сілах, яго трэба ў час гульні часцей падбадзёрваць.

Стварыце ў сям'і такія ўмовы, каб ваша дзіця магло больш праяўляць самастойнасці, ініцыятывы. Спрачайцеся з ім, абмяркоўвайце хвалючыя пытанні, зацікаўце яго чым-небудзь, але само яно павінна вырашыць, як лепей выконваць тую ці іншую справу. Толькі трэба не прыкметна падказаць яму рашэнне, даць патрэбную параду.

Дамойцеся з класным кіраўніком, каб сыну давалі ў школе грамадскія даручэнні, якія патрабуюць ад яго цесных сувязей і ўзаемаадносін з іншымі школьнікамі. Няхай хлопчык выступае на класных і піянерскіх сходах, часцей дэкламуе на школьных вечарах. Удзел у гуртках і мастацкай самадзейнасці таксама спрыяе пераадоленню сарамлівасці.

У іншых выпадках карысна вылучаць сарамлівага школьніка на «кіруючую дзейнасць» з далейшай ацэнкай выканання ім даручанай справы. Гэта ўмацоўвае яго ўпэўненасць у сваіх сілах. На жаль, асобныя класныя кіраўнікі працуюць яшчэ па старынцы, прапануючы на выбарныя пасады ў класе і ў школе толькі бойкіх і актыўных вучняў. Чаму? «З імі спакайней», — гавораць яны. Але гэта ў корані няправільна. Школа павінна вучыць усіх дзяцей арганізоўваць, кіраваць, гаспадарыць. І асабліваю патрэбу ў гэтым маюць сарамлівыя дзеці.

Аднак, прыцягваючы сарамлівых дзяцей да грамадскай работы, ім трэба аказваць дапамогу і падтрымку. Любая няўдача можа яшчэ больш узмацніць страх у дзіцяці, і тады яму ўжо цяжэй будзе ўнушыць веру ў свае сілы. А поспех справы акрыляе дзіця настолькі, што ў далейшым яно можа абысціся без дапамогі дарослых.

Некаторыя бацькі няправільна робяць, калі патураюць норавам сарамлівага дзіцяці, захвальваюць яго, сюсюкаюць з ім. Шкадуючы яго такім чынам, яны міжволі фармуюць у ім сябелюбства, эгаізм і іншыя адмоўныя якасці.

Вядома, павяжаць дзіця трэба, неабходны індывідуальны падыход. Але гэта

ні ў якой меры не азначае, што яго трэба ставіць у цэнтр увагі, пакорна выконваць усе яго жаданні. Іменна з такіх «захваленых» дзяцей часцей за ўсё вырастаюць бесцырымонныя маладыя людзі, схільныя да завышанай самаацэнкі. Гэтыя якасці не толькі непрыемныя для навакольных, але і шкодныя для самога іх уладальніка. Жыццё звычайна даволі хутка ставіць такога ганарыстага на сваё месца, але ён пераносіць гэта вельмі балюча, бо не прывык да пераадолення цяжкасцей, пераконаны, што ўсё павінна давацца яму лёгка.

Работу з сарамлівымі дзецьмі трэба праводзіць з вялікім тактам. Калі дзеці заўважаць, што вы знарок хочаце адвучыць іх ад сарамлівасці, яны яшчэ больш будуць бянтэжыцца і замкнуцца ў сабе. Таму ў абыходжанні з сарамлівымі дзецьмі трэба быць уважлівым, чутым, неназойлівым.

У тых выпадках, дзе сарамлівасць мяжуе з нейрозам, неабходна парада нейрапатолога. Назначаныя ім медыкаментозныя сродкі далёка не лішнія. Аднак не існуе лякарстваў, якія б імгненна ператварылі чалавека сарамлівага ў смелага.

Немалую ролю ў барацьбе з сарамлівасцю мае самавыхаванне. Скажам, падлетак ужо можа паставіць сабе мэту пазбавіцца ад гэтага недахопу, і калі з самага пачатку памагчы яму, ён даб'ецца поспеху.

У размове з сарамлівымі дзецьмі мы ўлаўліваем, што ім не цяжка звярнуцца куды-небудзь, каб замовіць слова за таварыша або выканаць якое-небудзь даручэнне, а вось пачаць у аналагічнай аб-

Ці хутка званок?

Цікава...

станоўцы размову пра сябе яны не ад-
важваюцца. У чым жа справа? Пачуццё
неабходнасці, маральнага абавязку ста-
новіцца магутным стымулам для бараць-
бы з перашкодамі любога роду. У пры-
ватнасці, яно памагае перамагчы баяз-
лівасць і сарамлівасць.

Такім чынам, сарамлівасць можна пе-
раадолець, прычым пераадолець іменна
свядомым, валявым дзеяннем. Выдатны
педагог, тонкі псіхолаг А. С. Макаранка
надаваў вялікае значэнне «практыкаван-
ню ў правільным учынку», свайго роду
«гімнастыцы паводзін». Гэта ў такой жа
ступені прыстасавальна і да людзей, якія
імкнуцца пераадолець сваю сарамлі-
васць. Не ўнікаць размовы, сітуацыі,
якія выклікаюць пачуццё збянтэжанасці,
а, наадварот, старацца ісці да іх насуст-
рач. Адзін, два, тры, некалькі разоў —
і баязлівасць, сарамлівасць адступае.

Сарамлівымі былі Шаляпін, Чарлі Чап-
лін (успаміны пра сябе), Цыялкоўскі, Чэ-
хаў, але сістэматычнымі практыкавання-
мі над сабой, галоўным чынам, над сва-
ім недахопам, яны пераадолелі гэтую
слабасць. Такім чынам, не трэба пера-
большваць значэнне сарамлівасці, баяз-
цы, што яна можа стаць сур'ёзным тор-
мазам у ажыццяўленні жыццёвых пла-
наў, але і не трэба выпускаць гэты неда-
хоп з-пад увагі. Усё-такі гэта недахоп,
які заўсёды можа перайсці ў стойкую
рысу характару, калі з ім не змагацца.

Вельмі важна паклапаціцца пра агуль-
нае правільнае развіццё дзіцяці. Трэ-
ба наладзіць фізічнае выхаванне, каб за-
гартаваць арганізм, прывучыць да рэ-
жыму разумовай і фізічнай дзейнасці.
Усё гэта спрыяе нарастанню сілы і
спрытнасці, умацаванню нервовай сістэ-
мы, развіццю волі, што ў канчатковым
выніку паможа пераадолець сарамлі-
васць.

В. ЖУКОЎСКАЯ,
кандыдат педагогічных навук.

ЯК ПТУШКІ ВЕСЯЛЯЦА

Мама, пачытай!

Вясна — самая вясёлая
пара года. Завірушная зі-
ма з усімі сваімі нягодамі
ззаду. Тыя птушкі, якія
сумесна з намі дзялілі ўсе
цяжкасці суровай зімы,
атрымалі ўдзельніцтва корму і
цяпла. Другія ж, якія ўсю
доўгую зіму вандравалі на
далёкай чужыне, зноў вяр-
нуліся ў родныя мясціны.
Таму вясной усім і весела
на зямлі. І кожны гэту ра-
дасць выказвае па-свойму.

Салаўі, дразды, берас-
цянкі — у песнях. Ды як
спяваюць! Іншы залёцца
дзе-небудзь на вершаліне

карабельнай елкі або ў
жоўтым кусце вярбы над
прыціхлай рачулкай — за
цэлую вярсту пачуеш.

Даўганогія жоравы з ту-
рухтанамі — у скоках. Збя-
руцца вялікімі кампаніямі
на рыжым купчастым ба-
лоце і давай адзін перад
адным выкручвацца, хто
самае прыгожае ды самае
мудрагелістае каленца вы-
кіне.

А як жа быць тым
птушкам, якіх прырода па-
крыўдзіла і тым і другім?
Ёсць жа такія птушкі? Вя-
дома, ёсць. Але, аказваец-

Цяжкая задача.

Трэба падумаць.

ца, і яны насоў не вешаюць, а веселяцца. Ды яшчэ як веселяцца! Часам і з добрым голасам пазайздросціш ім.

І на якія толькі выдумкі і хітрыкі не здатны яны! Даўганосы бусел, гэты закіне галаву на спіну і давай дзюбай стукаць. Ды з такім натхненнем гэта робіць, што здаецца, быццам на кастаньетах іграе.

— Тра-та-та-та... — чуецца над веснавой вёскай.

Альбо ўзяць, напрыклад, бугая. На першы погляд здаецца, нібы птушка панурая і тупая. А таксама, бач, не без выдумкі на свеце жыве. Голасу няма? Бяды тае! Набярэ ў сябе як мага болей паветра, апусціць дзюбу ў ваду, а потым як дзьмухне:

— Бу-уу! — гучна разнясецца ў ранішняй цішыні.

— Бугай на балоце раве, — тлумачаць хлапчукам старыя.

А вось танканосы бакас, куртатая балотная птушачка, яшчэ хітрэй прыдумаў — хвастом спявае! А робіць ён гэта вось як.

Забярэцца як мага вышэй у неба, а потым з усёй сваёй сілёнкі і рынецца ўніз. Ад вялікай хуткасці палёту пругкія хваставыя пёры пачынаюць вібраваць.

— Бэ-ээ, бэ-ээ...

Ну, ныйначай баранчык на балоце бляе.

Не могуць не веселяцца і дзятлы. Вясной гэтыя лясныя працаўнікі раптам ні з таго, ні з сяго пачынаюць музыкай цікавіцца. Дзеля гэтага яны адшукваюць дзе-небудзь у лесе звонкае сухаверхае дрэва і давай па сушыне дзюбай калаціць:

— Трррр, трррр, трррр... — то там, то тут чуецца ў вясновым лесе іх траскатыя.

Чым жа гэта не музыка? Музыка, ды і нядрэнная. Цяжка сабе ўявіць наш веснавы беларускі лес без гэтага барабаннага пошчаку чырвонагаловых дзятлаў.

Што і казаць: вясна! Наўкол столькі радасці, веселасці! Тут і нямы заспявае.

Рыгор ІГНАЦЕНКА

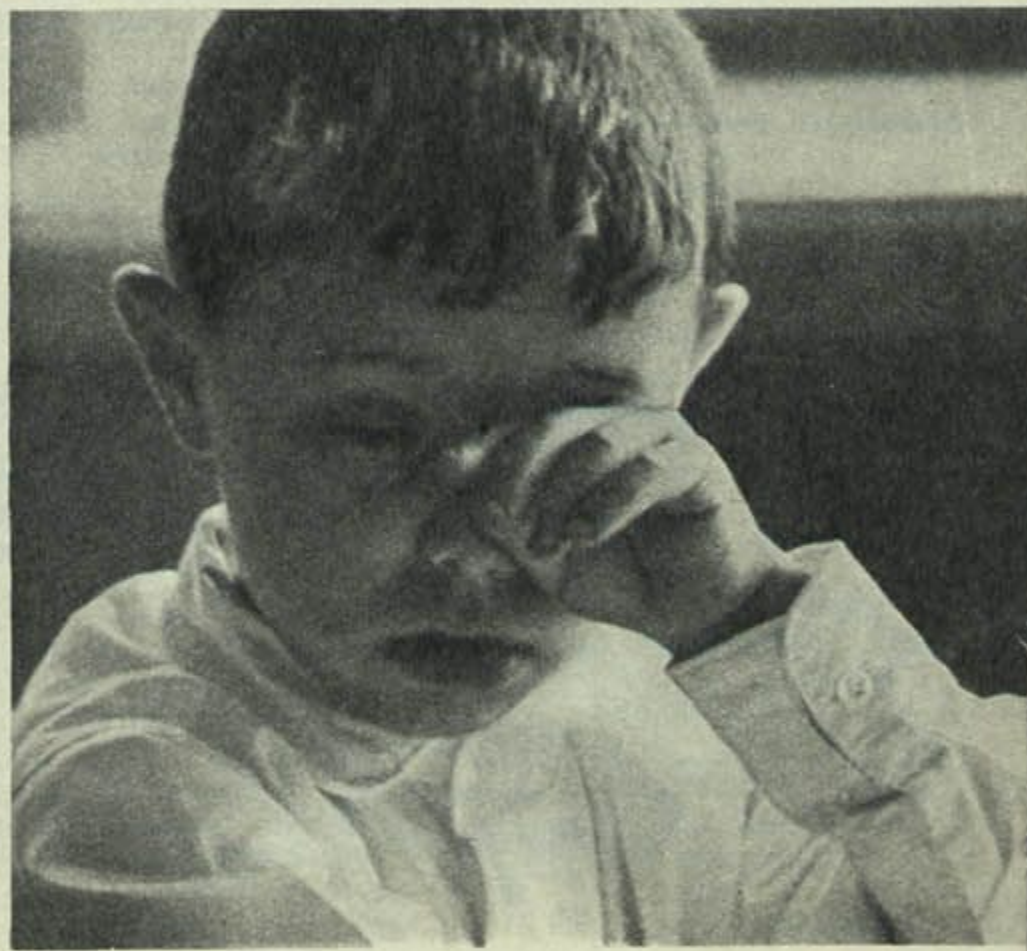
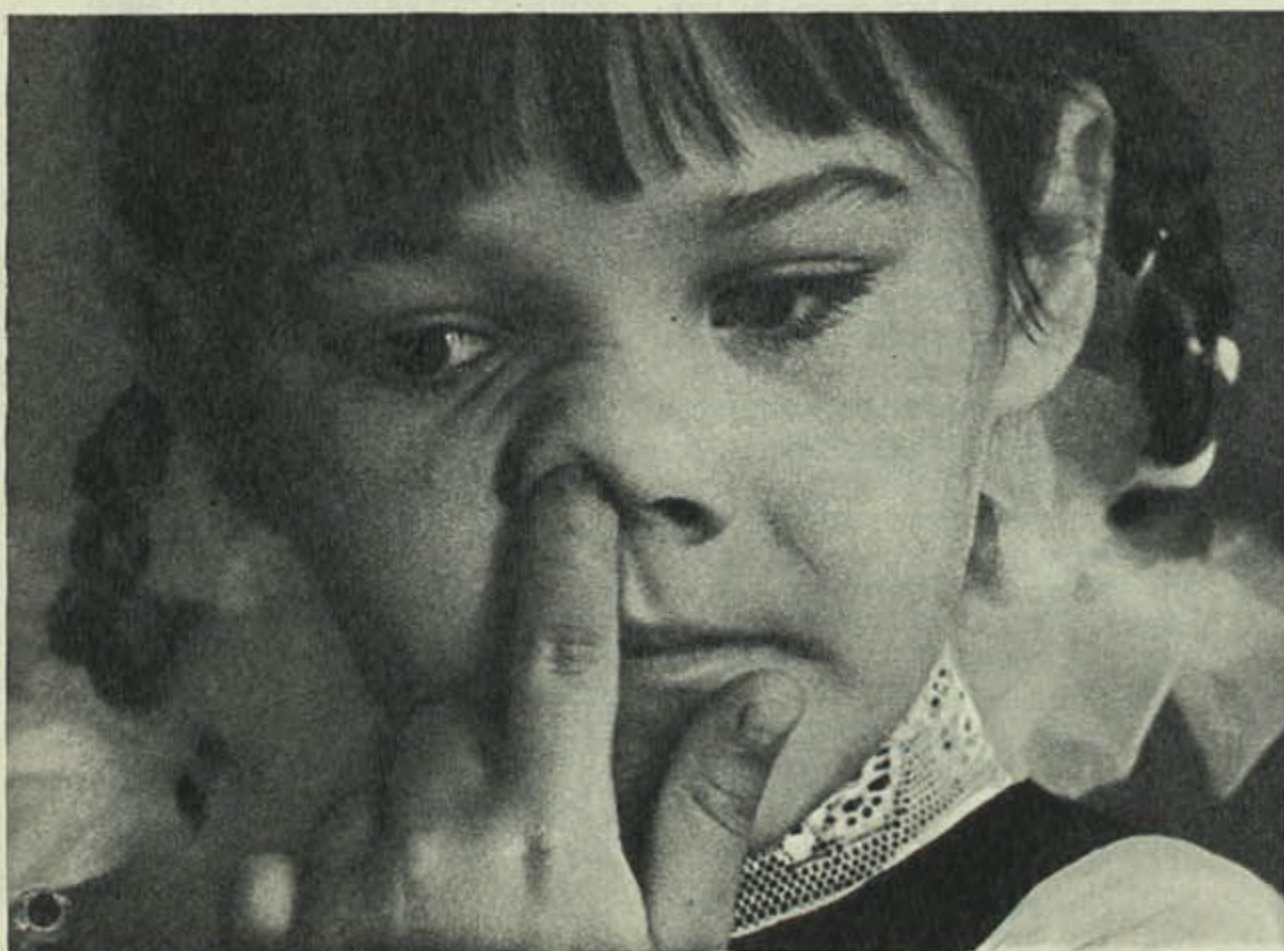

— Я рашыў!

ПЕРШЫ РАЗ У ПЕРШЫ КЛАС

Кожны думае па-свойму.

Нявер'е ў свае сілы.

КРУІЗ МІРУ І ДРУЖБЫ

(Заканчэнне. Пачатак у № 8)

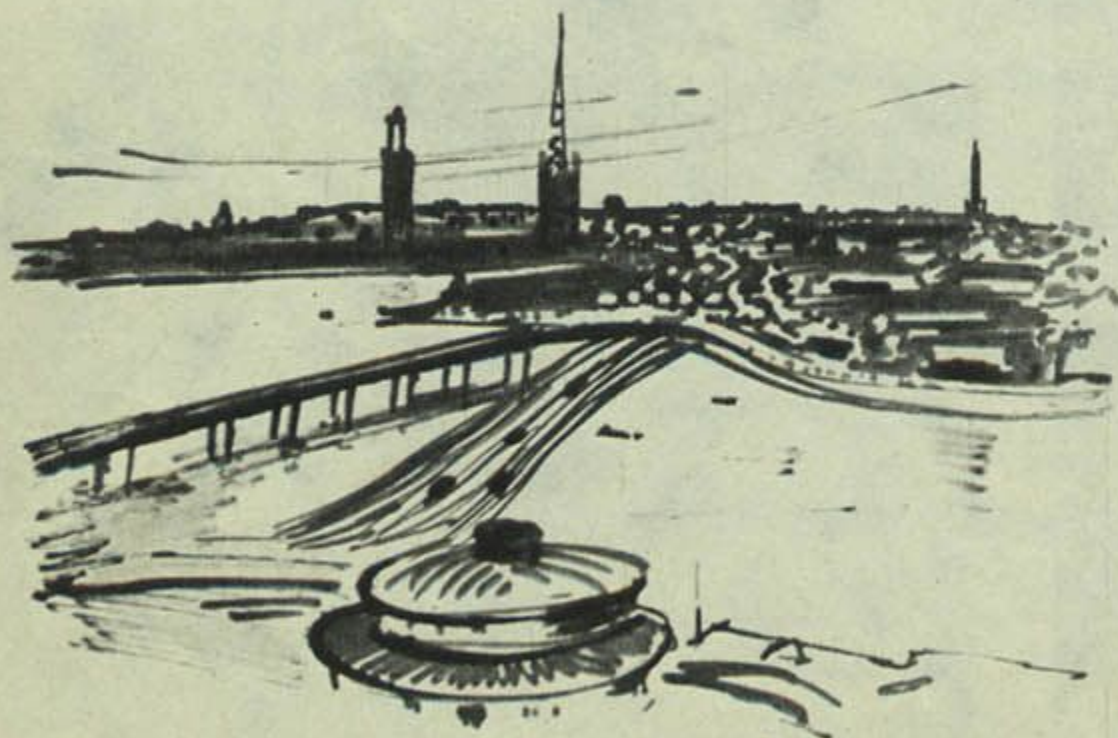
Галандыя—краіна кветак. Але мы прыехалі, калі ўжо цюльпаны адцвілі і толькі вялікія дрэвы духмянага бэзу ўпрыгожвалі горад. У сельскай мясцовасці каля кожнага дома — кветнік. Кветнікі на падаконніках, на ганках, у мініяцюрных тачках, пастаўленых проста на зялёным лужку двара...

А потым былі Нарвегія, Швецыя, Фінляндыя, Польшча. Уласна кажучы, у Польскую Народную Рэспубліку наш цеплаход прыйшоў у першы дзень падарожжа. Гдыня, Гданьск, Сопат — тры гарады, размешчаныя зусім блізка адзін ля аднаго. Гданьск быў вельмі разбураны ў час вайны. Зараз старадаўнія кварталы адноўлены ў іх ранейшым выглядзе.

У адным з паркаў Гданьска будзеца вялікі мемарыял — помнік загінуўшым савецкім воінам. Устаноўлена цэнтральная частка мемарыяла. Высечаны словы: «Вы здабылі вялікую перамогу, былі бяспаспартныя ў баі і аддалі сваё жыццё за справядлівую справу. Савецкім героям, якія загінулі ў 1945 годзе пры вызваленні Гданьска. Ад грамадзян Гданьска».

Мы кладзем чырвоныя гваздзікі — сціплы падарунак памяці. Развітваемся. Няхай будзе свяшчэннай памяць пра загінуўшых! Няхай ніколі не забывае пра гэта польскі народ!

Стакгольм. Вечар.

Перад Нарвегіяй, калі цеплаход увайшоў у Паўночнае мора, пачаўся шторм. Раз'юшаныя хвалі біліся ў шыбы ілюмінатараў, падымалі карабель на грэбень і ярасна кідалі ўніз. А Осла сустрэла нас яркім сонцам і цяплом. На пірсе стаялі работнікі савецкага пасольства з сем'ямі, актывісты Таварыства «Нарвегія—СССР». «Мір і дружба!» — неслася з палубы і з пірса...

Мір. Просты народ Нарвегіі хоча міру. А на рэйдзе якраз супраць нашага цеплахода цёмнай аграмадзінай стаяў амерыканскі ваенны карабель — авіяносец «Восп». Гэта нагадвала, што мы прыбылі ў краіну, якая з'яўляецца членам агрэсіўнага ваенна-палітычнага саюза НАТО. Так, Нарвегія адна з першых краін — удзельніц НАТО дала згоду на працяг тэрміну дагавору. Мы бачылі амерыканскіх матросаў, самаўпэўненых і нахабных, на вуліцах Осла. Яны адчувалі сябе гаспадарамі. Быў такі выпадак — падвыпіўшыя матросы зацягнулі на карабель дзяўчыну, наздзекаваліся з яе. Дзяўчына кінулася з карабля ў ваду. Яе выратавалі паліцэйскія, якія падаспелі на катэры...

У дні прыбыцця цеплахода ў Осла заканчвалася вясенняя парламенцкая сесія. Абмяркоўвалася вельмі важнае для нарвежцаў пытанне — аб увядзенні новай падатковай

Осла. Ля фантана.

сістэмы, па якой частка тавараў і прадуктаў будзе падвергнута падатковаму абкладанню. У выніку падаткі павысяцца на 10—20%. «Цэны на рэчы першай неабходнасці ўвесь час растуць», — сказаў прэзідэнт сторцінга (парламента) пан Ігвалсен. Вядома, падатковы цяжар нясуць у асноўным працоўныя...

Я ўспамінаю Фрэда, калі ён з горыччу гаварыў: трэць заробку з'ядаюць падаткі. У Нарвегіі падаткі высокія. А ў жанчын да таго ж зарплата ніжэй, чым у мужчын, на 25—30%.

... У Осла шмат зеляніны. Вельмі чыстыя вуліцы, багатыя вітрыны магазінаў. Праўда, мноства багатых вітрын мы бачылі і ў Капенгагене, Стакгольме, Гамбургу — ва ўсіх гарадах. Вітрыны крычаць, клічуць — «купіце ў нас». А пакупнікоў мала...

Сукенкамі, касцюмамі, выстаўленымі ў вітрынах, можна любавалася — такія яны прыгожыя. Але мы не бачылі гэтых сукенак на жанчынах. Амаль усе купляюць і носяць адзежу з сінтэтыкі — яна больш танная.

Як жа апранаюцца ў гэтых краінах? Прыгожа. Прыгожа перш за ўсё таму, што пераважае светлая, мяккая гаматаную адзення — белыя, крэмавыя, бэзавыя, бледна-бла-

кітныя паліто, касцюмы ў жанчын. Светлыя плашчы — на мужчынах. А дзяўчаты носяць штаны, якія расшыраюцца ўнізе. Штаны розных колераў — жоўтыя, чырвоныя, блакітныя, зялёныя, белыя, часам стракатыя — з баваўняных тканін з лаўсанам. Да штаноў адпаведныя блузкі. Туфлі на нізкіх абцасах. Вядома, мы звярнулі ўвагу і на прычоскі. Дзяўчаты ўсе з доўгімі распущанымі па плячах валасамі, ніякіх завівак і ўкладак. У жанчын — кароткая стрыжка.

У парках і скверах чынная сядзяць бабулі — пераважна ў белых касцюмах, летніх капелюшах (там не сустрэнеш жанчын сярэдняга ўзросту без капелюша, панчоў і пальчатак). Яны сядзяць гадзінамі, пра штосьці гавораць, уважліва разглядаюць прахожых. Каля іх мы не бачылі калясак з дзецьмі (не так, як у нас — ва ўсіх скверах бабулі з унукамі). Тут няма паняцця «бабуля»: маладыя бацькі самі выходзяць сваіх дзяцей.

Недалёка ад набярэжнай узвышаецца будынак Ратушы, пабудаваны на сродкі, сабраныя сярод насельніцтва. Будаўніцтва працягвалася з 1935 да 1950 года. Прашумела над светам страшэнная вайна, якая знішчыла мільёны жыццяў. Мы ўзды-

Хельсінкі. Юныя аматары
сувеніраў.

Падарожныя замалёўкі
Ю. Пучынскага.

малі з руін тысячы разбураных, спаленых гарадоў і сёл. А нарвежцы былі заклапочаны тым, каб закончыць будаванне Ратушы. Вось ужо сапраўды розны лёс, розныя інтарэсы...

Нас, удзельнікаў круіза, вельмі зацікавіў музей карабля «Фрам», таму што гэты музей звязаны з імем выдатнага нарвежскага палярнага даследчыка Нансена — друга Савецкай краіны. Нансен шмат разоў бываў у Расіі да рэвалюцыі і пасля яе. Ён заклікаў Еўропу памагчы Расіі ў цяжкія галодныя гады пасля грамадзянскай вайны 1918—1920 гг. Ён аддаў нашай краіне ўсе свае зберажэнні. Першымі на яго заклік адгукнуліся рабочыя і рыбакі. Нансена абвінавачвалі ў тым, што ён «прадаўся бальшавікам», але гэты адважны чалавек пісаў у сваёй кнізе «У краіне будучыні»: «Я веру ў вялікую будучыню Расіі».

... Па-рознаму складваецца лёс людзей. На наш цеплаход прыйшоў стары чыгуначны служачы Софус Неаварлюнд, які выратаваў многіх савецкіх ваеннапалонных у час вайны. Выратаваў, рызыкуючы сваім жыццём. Нап урад узнагародзіў грамадзяніна Нарвегіі ордэнам Чырвонай Зоркі.

Была і другая сустрэча ў Нарвегіі. У доме грамадскіх арганізацый да нас падсеў немалады мужчына і загава-рыў на рускай мове.

— Тут нікога няма з Курскай вобласці?

— Няма. Мы з Беларусі. А вы з Курска?

— Так.

І наш новы знаёмы Іван Рыгоравіч Пашкуроў раска-заў пра свой горкі лёс. У першыя месяцы вайны быў ранены, трапіў у палон. Немцы прывезлі яго ў лагер у Нарвегію. Калі ўсе вярталіся на радзіму — змаладушнічаў, астаўся ў чужой краіне. Ён цяляр, жыве ў Осла ў інтэрнаце, а яго сям'я ў двухстах кіламетрах ад Осла. Ча-му? Ды таму, што там яму няма работы. І вось пятна-цаць гадоў ён па сутнасці жыве без сям'і.

— Каб толькі зірнуць на родныя месцы, — са смуткам гаворыць ён. — Каб толькі зірнуць...

Ён прыходзіў на цеплаход, быў рады пабыць сярод рускіх. Калі цеплаход адплыў ад Осла — на набярэжнай астаўся чалавек, які страціў радзіму. Ён доўга махаў рукою і плакаў...

Зусім іншае было наша спатканне ў Стакгольме з мастаком Аляксандрам Пятровічам Ахола-Вало. Ён дру-

Хельсінкі.

Хельсінкі. Мік-
рараён.

гі раз сустракае цеплаход «Марыя Ульянава». Першы раз — зімой, калі савецкія турысты прыехалі ў Стакгольм на чэмпіянат свету па хакею. Ён шукаў сустрэчы з прадстаўнікамі Беларусі. І вось зноў прыйшоў да цеплахода. Аляксандр Пятровіч па нацыянальнасці фін, хоць нарадзіўся ў Пецярбургу. Там прайшло яго дзяцінства. Але лепшыя гады (па яго прызнанню) прайшлі ў Беларусі.

— Гэта былі сапраўды цудоўныя гады, — прызнаецца ён. — Я і зараз сплю і ў сне бачу Беларусь, яе лясы, чыстыя азёры, палі, а галоўнае, цудоўны гасцінны, працавіты беларускі народ.

Ён закончыў Віцебскае мастацкае вучылішча. Там пасябраваў з многімі беларускімі мастакамі, у тым ліку і з вядомым зараз скульптарам Заірам Азгурам.

— У Швецыі я прызнаны ў мастацкіх кругах, — гаворыць Аляксандр Пятровіч. — І тут, і ў Нью-Йорку былі арганізаваны некалькі маіх выставак. Але ні радасці, ні цяпла ад гэтага не адчуваю. Мне 69 гадоў. Жыццё ідзе к канцу, і на схіле яго асабліва цяжка ўсведамляць, што ты жывеш не там, дзе мог бы быць шчаслівым.

У вачах чалавека смутак. Мы былі ў яго і ў майстэрні і на кватэры. Мастак беражліва захоўвае ўсе свае работы — іх больш васьмі тысяч. Дарэчы, ён паказаў намалёваную ім вокладку чацвёртага нумара часопіса «Работніца і сялянка» за 1928 год. Аляксандр Пятровіч не толькі мастак, ён інкруста-

тар па дрэву, сталяр. І ў майстэрні і дома яго рукамі зроблена многае.

Ён прыходзіў да нас на цеплаход некалькі разоў. Заўсёды яго праводзіла жонка, вельмі сціплая і мілая жанчына.

У Швецыі нас здзівіла многае — і прыгажосць горада, і парк Мілэсгортэн, дзе стаіць дом вялікага скульптара Карла Мілеса. Каля дома сад, у якім сабрана вялікая калекцыя найбольш вядомых скульптур Мілеса. Усе фігуры — у руху, у імклівым палёце. Гэта цудоўна! Мы былі ў захапленні, што змаглі паглядзець сапраўды выдатнае мастацтва. Але як жа горка было пасля гэтага бачыць у вітрынах соцень кіёскаў адкрыты бруд — парнаграфічныя часопісы, кнігі, паштоўкі. Гандаль такой літаратурай — выгядны бізнес, а ў свеце капіталу апраўдана ўсё, што дае грошы...

Над Стакгольмам ззяла сонца, калі быў падняты трап. Людзі на набярэжнай прывітальна махалі хусткамі і разам з намі спявалі савецкія песні...

Закончылася наша падарожжа. І дзе б мы ні былі — у Капенгагене, Осла, Хельсінкі або Амстэрдаме — усюды шмат разказвалі пра Савецкі Саюз. Мы стараліся, каб кожны атрымаў правільнае ўяўленне аб нашай краіне, каб сам паверыў і іншым сказаць, што Савецкі Саюз шчыра імкнецца да міру і дружбы.

Няхай Балтыйскае мора назаўсёды стане морам міру!

Н. СЯРГЕЕВА

СЛОВА ПАЛЯВОДА

Занарач... Так называецца вёска, дзе я нарадзілася і жыю. Не ведаю, ці ёсць на зямлі месца прыгажэйшае. Возера з бяскрайнім блакітам вады вясною падступае да самых хат. Рыбакія лодкі гойдаюцца на хвалях. А побач лес, за суседняй вёскай, за Чарэмшыцамі. Не прасты лес — партызанскі. Бывае, скажа хто:

- Бабы, у нядзелю па ягады пойдзем?
- На базы?
- А то куды ж?
- Вядома, пойдзем.

І мы ідзем цэлай гурбой. Ягад на ўсіх хопіць. Пройдзем па новай асфальтаванай дарозе, якая кальцом абышла возера Нарач, і ля Каменнай гары збочваем улева. Раней прыкметай была толькі Каменная гара. А гады два назад тут з'явіўся ўказальнік: «Партызанскія базы 1941—1945 гадоў».

Ідзем на базы. Чарніц там — процьма. І абавязкова дойдзем да зямлянак.

Уваходзім у зямлянкі. І хоць былі мы ўжо тут раней, — усё роўна сцішаем ся і моўчкі аглядаем стол ля акна, нары з дошак, сцены... і маўчым, каб не парушыць спакой. І пачуццё ўдзячнасці ахоплівае нас да людзей, што жылі тут, што насмерц змагаліся супраць ворага, за наша шчасце...

Жывем мы заможна, калгас наш багаты. Каб пераканацца ў гэтым, не трэба заходзіць у кожную хату. І так відаць, якія дабrotныя дамы стаяць у вёсцы, якія магутныя тэлевізійныя антэны над імі ўзвышаюцца. І рабіна ля кожнай хаты расце, чырвоныя гронкі як сцяжкі палымнеюць.

Узяць хоць б'я нашу сям'ю. Муж мой будаўнік, у калгаснай будаўнічай брыгадзе працуе. Я — палявод. Разам мы атрымліваем толькі грашыма рублёў 130 на месяц. А яшчэ цукар бясплатна даюць у калгасе на працадні, жыта. А ў

канцы года — прэміі. Летась 300 рублёў адразу з мужам атрымалі. Як жа не працаваць, як жа не старацца?

А пачыналі мы ўсе, можна сказаць, з нічога. Вёску фашысты спалілі, адны коміны абгарэлыя пасля вайны тырчэлі. Семдзсят пяць комінаў. Не толькі наша, усе чатыры вёскі калгаса спалены былі датла. Людзей — каго забілі немцы, каго ў Германію ў рабства вывезлі... Цяпер ля калгаснага клуба помнік стаіць. На помніку высечаны навечно прозвішчы людзей, што загінулі ад рук фашыстаў. Пяцьдзсят тры прозвішчы...

Вядома ж, цяжка было пачынаць усё спачатку. Але працавалі мы на сябе, не на паноў. Таму так хутка ўсё і аднавілі. А дамы паставілі лепшыя, чым да вайны былі.

Людзі стварылі багацце калгаса. Калгас зрабіў жыццё калгаснікаў заможным.

А мы помнім яшчэ і жыццё пры панах.

Я дзяўчо малое была. Дык помню толькі, што калі ў ягады ў лес хадзілі, дык усё нейкі Пячэнка праганяў нас. Які ён пан быў — не ведаю. А прозвішча запомніла, бо надта баяліся яго. Ні карову пасвіць, ні веніка зрэзаць для лазні не даваў, ні грыба падняць. Як зловіць у лесе — адрабляць пашле. Гэта цалюсенькі дзень трэба было працаваць на яго. Асабліва за ягады сварыўся. Казаў:

— Маім цецераням не будзе. Няхай яны ядуць...

Што гэта я ўсё пра мінулае? Напэўна, каб розніца жыцця нашага больш яскрава была відаць.

Працую я ў полі. Люблю ў полі працаваць. Усё розная работа адна за другую заходзіць, не надакучыць. Зімой гной выкідваем з цялятніка, буртуем. Вясной развозім на поле, растрасаем. Бульбу

садзім. Буракі полем, сена грабём. Гэта ўсё жаночая работа, наша, паляводчая. Пасля сена, глядзіш, — і азіміна гатова. Убіраюць яе камбайнамі, але мы, жанчыны, за камбайнамі салому стагуюм. Потым лён рвём, сцелем. Сеем азімыя. А тады ўжо бульбу капаем.

Можна сказаць, жаночымі рукамі вырошчваецца і хлеб і тое, што да хлеба. Народу ў калгасе мала. Праўда, машыны памагаюць нам, але ж і рукамі работы хапае. А цяпер яшчэ вось ток для збожжа механізаваны будзе. Спяшаюцца будаўнікі, каб да восені паспець закончыць яго. Зманціраваць усё там. Толькі мы, паляводы, па-сапраўднаму можам ацаніць, якая палёгка будзе. Гэта ж раней, калі малацьба ішла, дык па дзесяць чалавек у тры змены дзень і ноч працавалі. Печы дровамі палілі, каб зерне сушыць.

А цяпер — два чалавекі толькі кнопкі націскаць будуць і да 25 тон зерня за суткі апрацоўваць. Усё механізавана.

Працую я ў полі і чую, як гудзе электразварка. Гэта працуюць будаўнікі. І муж мой там з імі.

Калгас наш спецыялізуецца на жывёлагадоўлі. Добрыя ў нас і свінні і каровы.

Мы ўжо мяса дзяржаве прадалі на два планы і малако ў лік наступнага года прадаем. Малайцы жывёлаводы, але і наша доля працы, паляводаў, тут ёсць. Хто корм вырошчвае для жывёлы? Вядома ж, мы, паляводы.

Нездарма кожны год на калгаснай Дошцы гонару вісяць партрэты паляводаў: Стадольнік Марыі Мікалаеўны з вёскі Калодзіна, Бута Галіны Міхайлаўны, Малафей Зінаіды Восіпаўны з вёскі Стахаўцы, Уліцкай Марфы Сямёнаўны, Валасевіч Веры Восіпаўны з Занарачы.

І ў тым, што наш калгас удзельнікам ВДНГ зацверджан, ёсць вялікая доля працы нашай, паляводаў.

Зінаіда СЛАБКОВСКАЯ,
палявод калгаса «Шлях да камунізма».

Мядзельскі раён.

Камсамолка Тамара Беланурская — перадавая даярка калгаса імя Леніна Клічаўскага раёна.

У гэтых дзяўчат з калгаса «Камсамолец» Клічаўскага раёна розныя спецыяльнасці, але аб'ядноўвае іх грамадская работа. Галіна Бажко (справа) — медыцынскі работнік, сакратар камсамольскай арганізацыі калгаса. Ніна Зубрыцкая — брыгадзір паляводчай брыгады.

Фота М. Жалудовіча (БЕЛТА).

У ІНТАР ЭСАХ САВЕЦКАЙ СЯМ'І

13 чэрвеня 1969 года Вярхоўны Савет Беларускай ССР зацвердзіў новы Кодэкс аб шлюбе і сям'і Беларускай ССР. Што новага змяшчае гэты Кодэкс? На пытанне адказвае кандыдат юрыдычных навук А. Хвастоў.

Як вядома, 27 чэрвеня 1968 года Вярхоўны Савет СССР зацвердзіў Асновы заканадаўства Саюза ССР і саюзных рэспублік аб шлюбе і сям'і. Былі вырашаны агульныя прынцыповыя палажэнні, а таксама тыя пытанні, якія патрабуюць аднолькавага рашэння ва ўсіх саюзных рэспубліках. Пра іх мы ўжо расказвалі на старонках часопіса «Работніца і сялянка» (№ 8, 1968 г.). У гэтым артыкуле мы хацелі б спыніцца на некаторых новых палажэннях, аднесеных да кампетэнцыі саюзных рэспублік і вырашаных Кодэксам аб шлюбе і сям'і Беларускай ССР.

Перш за ўсё пра тэрмін заключэння шлюбу. На жаль, нярэдка здараюцца выпадкі, калі людзі занадта паспешна, легкадумна ўступаюць у шлюб. Кодэкс змяшчае правіла аб тым, што паміж падачай заявы аб жаданні ўступіць у шлюб і рэгістрацыяй шлюбу павінен прайсці тэрмін не менш аднаго месяца. Пры ўважлівых прычынах (заканчэнне адпачынку, ад'езд на службу ў Савецкай Арміі і інш.) гэты тэрмін можа быць скарачаны або павялічаны, але не больш чым да 3 месяцаў, загадчыкам бюро ЗАГС, а ў сельскай мясцовасці і пасёлках — старшынёй выканаўчага камітэта сельскага, пасялковага Савета дэпутатаў працоўных. Устаноўленне ўказанага тэрміну для рэгістрацыі шлюбу дасць магчымасць жаніху і нявесце яшчэ раз абдумаць сваё рашэнне, што, безумоўна, паможа прадухіліць легкадумныя шлюбы.

Асновы, у адрозненне ад ранейшага заканадаўства, увялі адзіны шлюбны ўзрост для мужчын і жанчын — 18 год, прадаставіўшы права саюзным рэспублікам зніжаць гэты ўзрост, але не больш чым на 2 гады. Артыкул 16 Кодэкса аб шлюбе і сям'і Беларускай ССР прадугледжвае, што ў асобных выключных выпадках выканаўчы камітэт раённых, гарадскіх Саветаў дэпутатаў працоўных могуць зніжаць устаноўлены шлюбны ўзрост, але не больш чым на адзін год. Інакш кажучы, выканаўчы камітэт можа дазволіць уступіць у шлюб асобе, якая дасягнула 17-гадовага ўзросту (замест 16-гадова-

га ўзросту па ранейшаму заканадаўству). Гэта зроблена ў мэтах станаўлення сям'і, аховы здароўя маці і дзіцяці.

Важнае значэнне для жыцця сям'і мае строгае выкананне абавязкаў мужа і жонкі — узаемная матэрыяльная падтрымка і маральная ўзаемадапамога. У выпадку адмаўлення ў такой падтрымцы непрацаздольная жонка або ў перыяд цяжарнасці і на працягу аднаго года пасля нараджэння дзіцяці мае права па суду атрымліваць аліменты ад мужа, калі ён у стане іх выплачваць. Такое права мае і непрацаздольны муж. Яно захоўваецца без абмежавання якім-небудзь тэрмінам і пасля скасавання шлюбу. Не мае значэння прычына непрацаздольнасці.

Неабходна толькі, каб непрацаздольнасць наступіла да моманту скасавання шлюбу або хоць і пазней, але не больш чым праз адзін год пасля скасавання шлюбу. Разам з тым суд мае права вызваляць мужа ці жонку ад выплаты аліментаў або абмяжоўваць атрыманне аліментаў пэўным тэрмінам. Гэта можа быць у выпадках непрацягласці тэрміну шлюбу або ў выпадку недастойных паводзін мужа ці жонкі, якія патрабуюць выплаты аліментаў (напрыклад, калі непрацаздольнасць мужа ці жонкі, якія патрабуюць выплаты аліментаў, наступіла з прычыны алкагалізму, злачынства і да т. п.).

Кодэкс захоўвае ў якасці агульнага правіла парадак скасавання шлюбу праз суд, ускладаючы на яго абавязак прымаць меры да прымірэння мужа і жонкі. Пры ўзаемнай згодзе на скасаванне шлюбу мужа і жонкі, якія не маюць непаўналетніх дзяцей, шлюб скасоўваецца ў органах ЗАГС. Каб пазбегнуць непрадуманых рашэнняў, афармленне разводу і выдача пасведчання аб скасаванні шлюбу павінны быць праведзены пасля трох месяцаў з дня падачы заявы аб разводзе. За рэгістрацыю скасавання шлюбу ў органах ЗАГС спаганяецца дзяржаўная пошліна ў размеры 50 рублёў. Калі ў мужа і жонкі, якія не маюць непаўналетніх дзяцей, ёсць згода на развод, але ўзнікла спрэчка аб раздзеле маёмасці або спрэчка аб выплаце

аліментаў непрацаздольнаму мужу ці жонцы, то кожны з іх мае права звярнуцца з іскам аб скасаванні шлюбу ў суд, дзе будучы вырашаны адначасова ўсе пытанні.

Шлюб лічыцца спыненым з часу рэгістрацыі разводу ў органах ЗАГС незалежна ад таго, у якім парадку ён скасоўваўся, — у судовым або ў органах ЗАГС.

Кодэкс прадугледжвае ўмовы заключэння шлюбу. Калі гэтыя ўмовы парушаюцца, шлюб можа быць прызнаны судом несапраўдным, напрыклад, калі асоба, якая ўступіла ў шлюб, не дасягнула шлюбнага ўзросту або знаходзіцца ў нескасаваным шлюбе.

Па агульнаму правілу, у асоб, якія знаходзіліся ў шлюбе, прызнаным несапраўдным, ніякіх правоў і абавязкаў мужа і жонкі не ўзнікае. Аднак, калі адзін з іх утаіў ад другога, што знаходзіцца ў шлюбе, то апошні мае права на агульную маёмасць, аліменты і права на сідзі шлюбнае прозвішча, як і муж ці жонка, якія знаходзіцца ў законным шлюбе.

Бацька і маці маюць аднолькавыя правы і абавязкі ў адносінах сваіх дзяцей. Яны маюць права патрабаваць звароту дзяцей ад любой асобы, якая трымае дзяцей у сябе не на аснове закона або судавага рашэння. Бацькі карыстаюцца аднолькавымі правамі і нясуць аднолькавыя абавязкі ў адносінах сваіх дзяцей і ў выпадках, калі шлюб паміж імі скасаваны. Калі яны не могуць прыйсці да згоды аб парадку ўдзелу бацькі ці маці, якія жывуць асобна, у выхаванні дзяцей, то гэты парадак вызначаецца выканаўчым камітэтам мясцовага Савета дэпутатаў працоўных. А калі бацька або маці не падначальваецца рашэнню выканкома, спрэчка вырашаецца судом.

Пакідаючы нязменным агульнае правіла, якое абавязвае паўналетніх дзяцей утрымліваць непрацаздольных бацькоў, маючых патрэбу ў дапамозе, і клапаціцца аб іх, Кодэкс устанаўлівае, што дзеці могуць быць вызвалены ад выплаты аліментаў бацькам, калі суд высветліць, што тыя ўхіляліся ад выканання сваіх бацькоўскіх абавязкаў.

Ранейшым пакінуты размер аліментаў на непаўналетніх дзяцей: на адно дзіця — адна чвэрць, на дваіх — адна трэць, на траіх і больш — палавіна заробку (даходу) адна-

го з бацькоў. У тых выпадках, калі бацька ці маці, абавязаныя плаціць аліменты, маюць нерэгулярны заробак (даход) або калі частка заробку (даходу) атрымліваецца ў натуре, а таксама ў іншых выпадках, калі спагнанне аліментаў у долевых адносінах да заробку (даходу) устанавіць немагчыма або цяжка, аліменты могуць быць вызначаны ў цвёрдай суме, якая выплачваецца кожны месяц.

Усямерна ахоўваючы бацькоўскія правы, Кодэкс прадугледжвае, што пры наяўнасці бацькоў неабходна атрымаць іх згоду для ўсынаўлення (удачарэння). Калі ж бацькі ўхіляюцца ад ўдзелу ў выхаванні і ўтрыманні дзяцей, не праяўляюць аб іх бацькоўскай увагі і клопатаў, усынаўленне ў выглядзе выключэння можа быць ажыццёўлена і без іх згоды.

Пры ўсынаўленні дзіцяці чалавекам, які знаходзіцца ў шлюбе, патрэбна згода жонкі ці мужа, калі дзіця не ўсынаўляецца імі абодвума. Згоды не патрабуецца, калі муж ці жонка асобы, якая хоча ўсынавіць дзіця, прызнаны непрацаздольнымі, а таксама калі муж і жонка спынілі сямейныя адносіны, не жывуць разам больш года і месцажыхарства аднаго з іх невядома. Кодэкс прадугледжвае ўмовы, якія забяспечваюць тайну ўсынаўлення. Усыноўленаму можа быць зменена імя, імя па бацьку, прозвішча, месца нараджэння.

Кодэкс дэталёва рэгулюе пытанні апекі і апякунства. Спецыяльны раздзел прысвечаны парадку рэгістрацыі актаў грамадзянскага стану. Ранейшае заканадаўства аб шлюбе і сям'і не прадугледжвала тэрмінаў іскавай даўнасці. Гэта ўскладняла яго ўжыванне на практыцы. Новы Кодэкс запаўняе гэты прабел. Артыкул 9 устанаўлівае, што на патрабаванні, якія вынікаюць са шлюбных і сямейных праваадносін, іскавая даўнасць не распаўсюджваецца. Выключэнне складаюць тры выпадкі: па патрабаваннях аб падзеле маёмасці — тры гады, аб аспрэчванні бацькоўства — адзін год, аб спагнанні запазычанасці па аліментах — тры гады.

Прыняцце новага Кодэкса аб шлюбе і сям'і Беларускай ССР будзе садзейнічаць далейшаму ўмацаванню савецкай сям'і, якая грунтуецца на добраахвотнасці, раўнапраўнасці, на пачуццях узаемнай любові і павагі.

Кадр з кінафільма
«Пірасмані».

Кадр з кінафільма «Калі ёсць ветразі»

Кадр з кінафільма
«Джамілія»

«Джамілія»... Шмат хто з нас чытаў гэтую пазычную гісторыю кахання, якую параўноўваюць з лепшымі дасягненнямі сусветнай літаратуры. Рашэнне экранізаваць «Джамілію», знайсці дакладны кінематаграфічны эквівалент аповесці прыйшло да маладога рэжысёра кінастудыі «Мас-фільм» Ірыны Паплаўскай адразу ж, як толькі яна пазнаёмілася з ёй. Задумана гутарка з аўтарам аповесці — вядомым кіргізім пісьменнікам Чынгізам Айтматавым, доўгая, карпатлівая праца над стварэннем сцэнарыя, пошукі кінематаграфічнага рашэння будучага фільма прывялі да поспеху: рэжысёрскі сцэнарый быў аднадушна ўхвалены. На мастацкім савеце творчага аб'яднання «Час» гаварылася тады пра дакладную стылізаваную задуму аўтара, пра адзінства знешняга і ўнутранага канфлікту, пра эмацыянальна знойдзены кульмінацыйны ўзрыў: калі трапяткое кахання Джамілі і Даніяра нараджае ў хлопчыку Сеіце мастака.

«Джамілія» — гэта фільм пра сэнс жыцця, пра меру адказнасці перад грамадствам, пра высокую місію мастака, нараджэнне нацыянальнага таленту, які ўваходзіць усімі карэннямі ў родную зямлю. Гэта фільм пра гераізм людзей Кіргізіі, якія кожны дзень аддаюць сілы фронту, пра вялікае пачуццё — каханне.

У ролі Джамілі здымалася Наталля Арынбасарава, у ролі Даніяра — Суйменкул Чакмораў.

...
Выпускаецца на экраны рэспублікі новая каляровая лірычная кінакамеда «Калі ёсць ветразі» вытворчасці Адэскай кінастудыі. Аўтар сцэнарыя І. Радчанка, рэ-

жысёр — пастаноўшчык В. Казачкоў. Яна расказвае пра тое, як крыху легкадумны выпускнік мараходнага вучылішча Елкін становіцца капітанам судна. А быць капітанам — гэта азначае быць выдатным навігатарам, выхаваннем экіпажа, многія члены якога старэйшыя ды і разумнейшыя за ўчарайшага выпускнікі. Станаўленне марака-камандзіра адбывалася нялёгка. Былі ўдачы, зрывы, было нямала смешнага і сумнага.

Галоўныя ролі выконваюць В. Сямёнаў, Е. Сянько, Г. Юматаў, Д. Капка, Н. Капяржынская, М. Пугаўкін.

...
З цікавасцю глядзіцца і новая грузінская мастацкая кінакарціна «Пірасмані», прысвечаная жыццю і творчасці выдатнага мастака Ніка Пірасмані. Аўтар сцэнарыя Э. Ахвледыяні, рэжысёр-пастаноўшчык Г. Шэнгелая. Фільм складаецца з некалькіх кінаэпізаў, якія расказваюць біяграфію мастака, знаёмяць з яго малюнкамі, аднаўляюць карціну старога Тыфліса, дзе прайшла вялікая частка жыцця Пірасмані.

У галоўнай ролі здымаўся А. Варазіншвілі.

...
Шмат цікавага раскажуць глядачам новыя мастацкія кінастужкі «Амністыі не падлягае» (кінастудыя «Ленфільм»), «Тэатр і паклоннікі» (кінастудыя імя А. П. Даўжэнкі), «Вяртанне камандзіра» (кінастудыя «Узбекфільм»), «Красуня я не была» (кінастудыя «Азербайджанфільм»), «Тарызл Голуа» (кінастудыя «Грузіяфільм»), «Гонар маёй жонкі» (ААР), «Мужы ў камандзіроўцы» (Балгарыя), «Жыраф у акне» (Чэхаславакія).

Р. КАПЛЯ

НОВЫЯ КНІГІ

Вера Вярба. Высакосны год. Няма такога кутка на Беларусі, дзе б не спявалі ці не чулі песню «Ручнікі». Яна стала па сутнасці народнай.

Аўтар гэтай песні, маладая паэтэса Вера Вярба, у новай сваёй кнізе таксама ўслаўляе чалавечую дружбу, любоў. Яе вершы прасякнуты глыбокім лірызмам, арыгінальнасцю.

У кнізе змешчаны першыя буйны твор паэтэсы — паэма пра бессмяротны подзвіг беларускага народа і яго вернай дачкі — Веры Харужай.

Навум Кіслік. Ветви. Новы зборнік складаецца з двух раздзелаў. У першым — лірыка, роздум пра вайну і мір, чалавечы лёс, чалавека і прыроду, смерць і бяссмерце.

У другім раздзеле — паэмы: «Футбольны рэпартаж» — пра дзяцінства, апаленае вайной, «Эпізод з соллю» — пра падзеі ў прыфрантавой паласе, пра дэмабілізаваных па раненню савецкіх салдат, аб праблемах, якія ўзнікаюць перад імі, і «Аповесць аб прасаваным пораху».

У зборнік уключаны лепшыя пераклады вершаў сучасных беларускіх паэтаў, зробленыя аўтарам.

Рыгор Шкраба. Літатура і мова. Новая кніга Рыгора Шкрабы працягвае гаворку, якую пачаў аўтар у сваёй папярэдняй кнізе «Характар, стыль, дэталі».

Асноўны змест кнігі — думка пра эстэтычную шматграннасць беларускай савецкай літаратуры, пра яе жанрава-тэматычнае і стылявое багацце. Аўтар разглядае творы Янкі Купалы, Якуба Коласа, Кузьмы Чорнага, Кандрата Крапівы, Івана Мележа, Вячаслава Адамчыка, Веры Палтаран, Алены Васілевіч.

Аляксандр Драка-хруст. І няма канца трывогам. Чалавек на вайне, чалавек сённяшніх дзён з яго роздумам, трывогамі і надзеямі — вось лірычны герой новай кнігі паэта. «Памяць — міна» не дае яму забыцца пра мінулыя баі, пра трывожную франтавую маладосць. Але яго хвалюе не толькі мінулае. Ён увесь у сённяшнім дні, крочыць з сябрамі па далёкіх і блізкіх дарогах.

ЭКРАН

У ПЕРШЫНЮ глядачы ўбачылі Валянціну Целічкіну ў фільме «Таёжны дэсант», дзе яна сыграла ролю Дашы. У той час Целічкіна была яшчэ студэнткай Усесаюзнага дзяржаўнага інстытута кінематаграфіі. Дэбют быў удалы, але прайшоў, увогуле кажучы, не вельмі прыкметна. Вядомасць ёй прынёс фільм Сяргея Герасімава «Журналіст». На маленькую ролю сакратаркі гарадской газеты, якая марыць стаць карэспандэнтам, прэтэндавалі многія актрысы, але ніводная з іх не падышла. Кінагрупа выехала на здымкі ў Міяс без выканаўцы гэтай ролі. Усе непакоіліся, перабіралі ў памяці кандыдатуры, і раптам хтосьці ўспомніў Целічкіну, якая здымалася на Байкале. І вось Валянціна з'явілася на здымачнай пляцоўцы. З першых жа слоў усе зразумелі, што яна сыграе сакратарку, што гэта яе роля.

І актрыса здолела не сыграць, а поўнасцю зліцца з вобразам, бездакорна правесці ўсе эпізоды. Вобраз сваёй гераіні яна вырашыла праз змену звычайнага рытму. Прадуманых рухў Валі даюць магчымасць глядачу адчуць ход яе думак. Своеасаблівасць мовы, дакладны ігравы каментарый слоў, меланхалічная інтанацыя — усё гэта памагло актрысе не толькі выказаць сваю думку пра тое, што адбываецца на экране, але і таленавіта сыграць маленькую камедыйную ролю.

ВАЛЯНЦІНА ЦЕЛІЧКІНА

Работу Валянціны Целічкінай высока ацанілі і глядачы, і крытыкі. «Маладая актрыса выканала гэтую ролю дакладна, з захапленнем і непасрэднасцю, з верай, якая і прыносіць на экране сапраўдны поспех», — гаварыў вядомы нямецкі кінарэжысёр Эрвін Гешонэк. «Мне здалася ў вышэйшай ступені цікавай, проста фантастычнай ігра Валянціны Целічкінай у фільме «Журналіст», — эмацыянальна, як і належыць сапраўднаму французцу, заявіў вядомы французскі акцёр Філіп Леруа.

Запомнілася глядачам актрыса і ў фільмах «Тры дні Віктара Чарнышова» (Даша) і «Зігзаг удачы» (Волечка).

Асаблівы поспех выпаў на долю Валянціны Целічкінай у кінакарціне «Асеннія вяселлі». Галоўнае ў гэтым фільме — выская духоўная мужнасць, якая выявілася ў легкадумнай, ледзь пачынаючай жыць Наташы. Яна засталася вернай першаму і адзінаму свайму каханню.

Пасля раптоўнай смерці каханага перад Наташай паўстала суровае пытанне: як жыць далей? Яна рыхтавалася стаць маці. Вобраз Наташы псіхалагічна цяжкі для акцёрскага выканання. І тым не менш, рэжысёр Барыс Яшын даручыў гэтую ролю маладой актрысе, учарашняй дэбютантцы. І не памыліўся. Валянціна Целічкіна раскрывае перад намі новыя рысы свайго таленту, стварае глыбока псіхалагічны вобраз, напоўнены сапраўднай трагедыянасцю. Выключна напоўнена перадае яна пачуццё высокай адказнасці сваёй гераіні. Гэтая адказнасць Наташы за лёс будучага сына прымушае яе пайсці ў горад, дабівацца, каб зарэгістравалі шлюб, далі імя дзіцяці. Невысокага росту, наіўная вясковая дзяўчына аказваецца гордаю, смелаю, моцнаю.

Спадарожнічаў поспех Валянціне Целічкінай і ў фільме «Першая дзяўчына» — кінааповесці аб нараджэнні камсамольскай ячэйкі ў далёкай вёсцы, пра яе арганізатара, першую дзяўчыну-камсамолку Саню Ермакову. Новая гераіня Целічкінай — чалавек цвёрдай волі, моцнага характару, высокіх маральных якасцей, і ў той жа час яна застаецца проста прыватнай дзяўчынай з чутым сэрцам.

Зусім нядаўна Валянціна Целічкіна пабывала ў родным сяле Чырвонае Арзамаскага раёна Горкаўскай вобласці. Інтэрв'ю карэспандэнта «Горкаўскай праўды» з ёй адбылося позна ўвечары ў доміку, які стаяў непадалёк ад калгаснага клуба, дзе пачыналася яе сцэнічнае жыццё. Гэта, вядома, сказана гучна — сцэнічнае жыццё! Але іменна тут школьніца Валя кіравала гурткамі мастацкай самадзейнасці і паспявала пры гэтым добра вучыцца.

Яна вельмі цёпла ўспамінае Б. Н. Нікішына, былога дырэктара школы, заслужанага настаўніка РСФСР. Ён навучыў яе разбірацца ў музыцы, мастацтве. Толькі яму яна прызналася, што хоча стаць актрысай...

На традыцыйнае пытанне: «Над чым вы працуеце ў цяперашні час?» — актрыса адказала:

— Толькі што закончыла здымацца ў грузінскай кінакамедыі «Каханне, кінжал і здрада», пастаўленай Эльдарам Шэнгелая па сцэнарыю Рэзо Габрыядзе. Тут я іграю Глафіру. Спачатку гэта міліцыянер, потым кахаючая дзяўчына, потым маці пяцёркі дзяцей...

рых дзяцей... Пачала здымацца ў Сяргея Апалянарыевіча Герасімава, на гэты раз у фільме «Ля возера». Гутарка ў карціне ідзе пра лёс Байкала і пра лёс чалавечы. У новай стужцы я зноў — Валя. Так, Валя з «Журналіста»! Яна дабілася свайго, стала-такі карэспандэнтам.

— Мару пра тое, — у заключэнне сказала Валянціна Целічкіна, — каб фільмы, у якіх я здымаюся, былі па-сапраўднаму цікавымі.

НЕБЯСПЕЧНЫ?..

«Без санітарнай культуры не можа быць культуры наогул; без санітарнай асветы не можа быць здоровага насельніцтва, а без здоровага насельніцтва не можа быць моцнага фундамента сацыялістычнага будынка...»

Н. А. СЯМАШКА.

Каторы раз мне даводзіцца быць міжвольным сведкам гутарак паміж некаторымі хворымі. Паколькі гэтае пытанне хвалюе многіх, раскажу пра некаторыя ўласцівасці рэнтгенавых промяняў.

Самая дзівосная і выдатная ўласцівасць рэнтгенавых промяняў — здольнасць пранікаць скрозь шчыльныя целы, якія застаюцца непранікальнымі для бачнага святла. Для рэнтгенавых промяняў адносна празрыстыя дрэвы, адзенне, тканкі чалавечага цела. Гэта дазваляе зазірнуць у самыя глыбіні чалавечага арганізма.

Апошнім часам сярод некаторай часткі насельніцтва паявілася неабгрунтаваная чутка аб адмоўным уздзеянні рэнтгенавых промяняў пры дыягнастычным даследаванні хворых. Больш за ўсё хвалююцца хворыя, якім трэба паўторна падвяргацца даследаванню.

Дык ці шкодныя рэнтгенавыя промяні для нашага арганізма? Ці можна падвяргацца паўтор-

на рэнтгеналагічнаму даследаванню?

Рэнтгенавыя промяні, як адзін з відаў прамяністай энергіі, не абыякавыя для чалавека. Але гэтае дзеянне прыкметна ў тым выпадку, калі выкарыстоўваюцца вялікія дозы промяняў, у шмат разоў большыя, чым атрымлівае чалавек пры звычайным рэнтгеналагічным даследаванні.

Пры рэнтгеналагічных працэдурах з дыягнастычнай мэтай абпраменьваецца не ўвесь арганізм, а, скажам, толькі лёгкія, страўнік або чэрап. Зусім ясна, што дозы рэнтгенаўскага выпраменьвання тут далёкія ад якога-небудзь небяспечнага ўплыву на арганізм.

Ахова здароўя савецкіх людзей забяспечваецца шырокімі прафілактычнымі мерамі: масавымі аглядамі. Аднак гэта немагчыма без шырокага прымянення рэнтгеналагічных даследаванняў, якія з кожным днём адыгрываюць усё большую ролю ў лячэбна-прафілактычнай рабоце. Найлепшым

метадам масавых абследаванняў органаў грудной клеткі з'яўляецца флюараграфія (фатаграфаванне рэнтгенаўскага здымка з экрана на плёнку невялікага фармату, часцей 70×70 мм, якую затым праглядаюць пад павелічэннем). На ранніх стадыях хваробы, калі інфекцыя яшчэ не пашкодзіла вялікага ўчастка тканкі і не пранікла ў іншыя органы, урачам няцяжка з ёю змагацца. Але выявіць захворванне органаў грудной клеткі, асабліва лёгкіх, аднымі метадамі выстуквання і выслухоўвання цяжка. Таму здароўе і жыццё многіх людзей залежыць ад таго, наколькі своєчасова яны падвяргаліся прафілактычнаму агляду. Флюараграфія скарыстоўваецца для выяўлення туберкулёзу лёгкіх, пухліны грудной клеткі, пылавых захворванняў лёгкіх і інш.

Як глыбока ўзрушвае чалавека вестка: ён хворы на туберкулёз лёгкіх! Трэба мяняць свой прывычны спосаб жыцця, доўга лячыцца, набываць новую прафесію...

Хворая С., 69 год, паступіла ў нашу бальніцу з пераломам касцей прапалечча. У рэнтгенаўскім кабінете, апрача здымка вобласці траўмы, С. падверглася прафілактычнаму абследаванню органаў грудной клеткі. Было выяўлена туберкулёзнае паражэнне абодвух лёгкіх. Лабараторыя пацвердзіла наша заключэнне. Давялося абследаваць усіх членаў сям'і і іншых асоб, якія знаходзіліся ў кантакце з гэтай жанчынай. На рэнтгенаграме лёгкіх у шасцігадовай унучкі былі выяўлены змены туберкулёзнай пры-

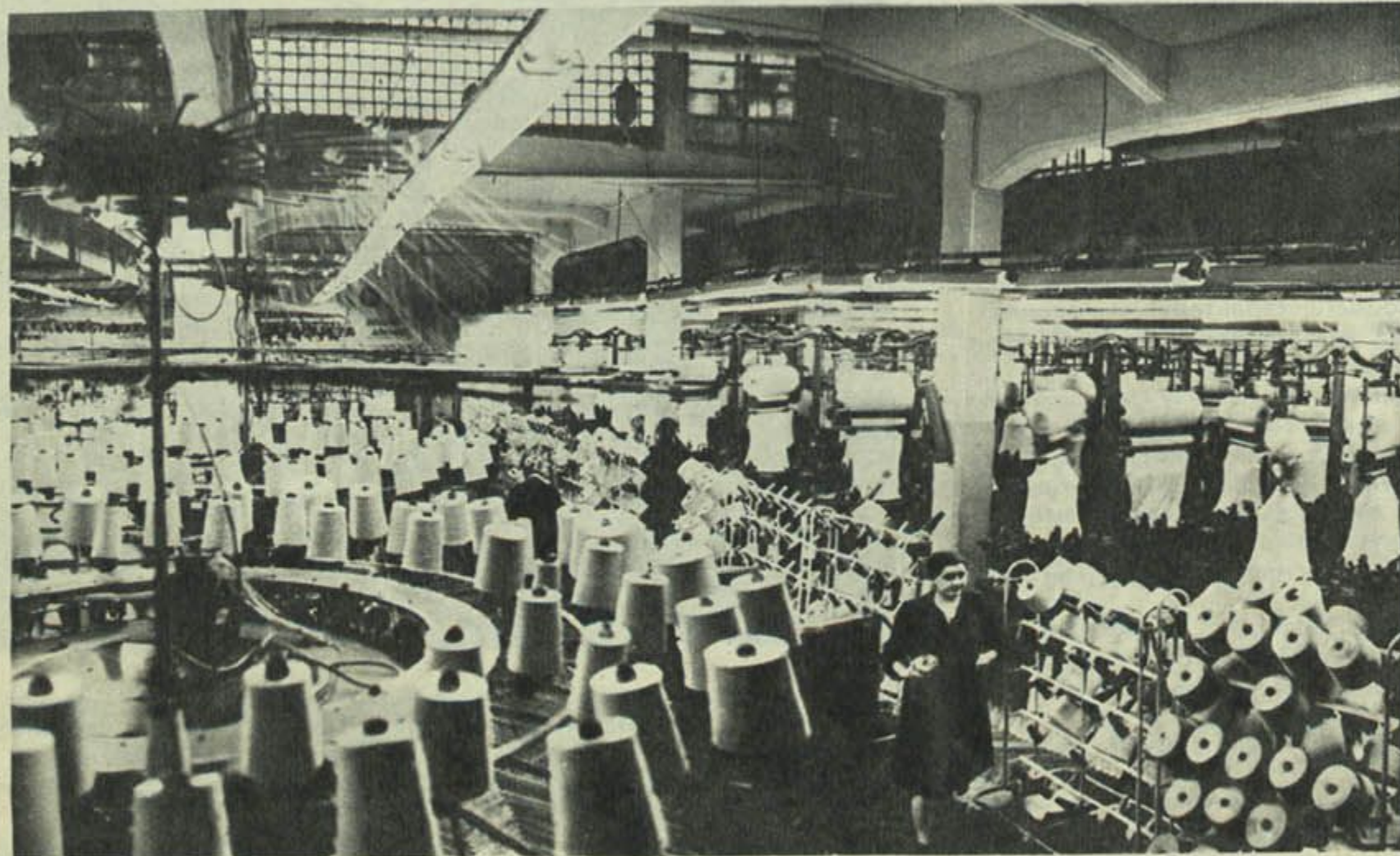
роды. Высветлілася, што за апошнія восем год да іх усяго прыязджала тры разы брыгада з рэнтгенафлюараграфічнай устаноўкай, і кожны раз ішлі на абследаванне ўсе члены сям'і, апрача бабулі. Бацька і маці дзіцяці памылкова лічылі, што пажылыя людзі не схільны да гэтага захворвання. На жаль, гэты выпадак не адзінаковы. Урачы-рэнтгенолагі, якія абследавалі сотні людзей розных узростаў і прафесій, маглі б многае раскажаць. Людзі, якія нічога не падозравалі, лічылі сябе зусім здаровымі, аказваліся хворымі на туберкулёз, ракавую пухліну, парок сэрца...

Як прадухіліць такія выпадкі?

Перш за ўсё, трэба кожнаму цвёрда ведаць, што захворванне можа праходзіць скрыта, асабліва ў пачатковым перыядзе. Гэта датычыць туберкулёзу лёгкіх, раку лёгкіх, многіх іншых захворванняў. Чым раней выяўлена любое захворванне, тым лягчэй з ім змагацца. Цяпер медыцына мае эфектыўныя сродкі лячэння, і хворым не толькі захоўваецца жыццё, але і вяртаецца радасць паўнацэннай працоўнай дзейнасці.

Каб прадухіліць захворванні, захаваць здароўе, трэба рэгулярна, адзін раз за два гады, праходзіць флюараграфічны абследаванні грудной клеткі. Масавым абследаваннем павінна быць ахопена ўсё насельніцтва краіны, пачынаючы з 12-гадовага ўзросту. І гэта толькі на карысць людзям.

Д. НАХАМКЕС,
дарожны рэнтгенолаг Беларускай чыгункі.

Віцебская панчошна-трыкатажная фабрыка «КІМ» — адно з старэйшых прадпрыемстваў рэспублікі. Сваю першую прадукцыю яна выдала каля сарака гадоў назад і перад вайной займала па магутнасці другое месца ў Саюзе.

Пасля вайны фабрыка была нанова адбудавана. З году ў год яна пашыралася, аснашчалася новым высокапрадукцыйным абсталяваннем і стала адной з буйнейшых у краіне. Цяпер прадукцыю з маркай «КІМ» можна сустрэць на Урале і ў Сібіры, на Далёкім Усходзе і Крайняй Поўначы, у Маскве, гарадах Украіны і іншых саюзных рэспублік.

Віцебскія трыкатажнікі выпускаюць каля двухсот назваў розных панчошных і трыкатажных вырабаў з эластыку, напрону, паўшэрсці і прастай пражы. Многія з іх па якасці і характэру не ўступаюць найлепшым айчынным і замежным узорам.

На здымках: 1. Агульны выгляд панчошна-трыкатажнага цэха.
2. Перадавая вязальшчыца фабрыкі Ганна Ільінічна Аксёнава (справа) і яе вучаніца Тоня Мярзлова.

Фота Г. Усламава (БЕЛТА)

РОЗНАЕ СНЕДАННЕ ДЛЯ ДЗЯЦЕЙ

Дзеці лепей ядуць, калі ім падаваць рознае снеданне. Вось, напрыклад, як можна прыгатаваць тварог.

150 г свежага тварагу размяшаць з невялікай колькасцю малака, пакуль не атрымаецца аднародная маса. Соль па смаку. Гэтую масу можна заправіць

— чайнай лыжкай таматнага пюрэ і дробна пасечанай цыбулі

— дробна нарэзанай вяндлінай і расцёртай долькай часнаку

— адной-дзвюма сталовымі лыжкамі нацёртага сыру

— адным крутым дробна пасечаным яйкам і пятрушкай.

СОУСЫ

Вараную цяляціну або ялавічыну падавайце на стол з гарнірам з адваранай бульбы і соусам.

Рэцэпт соуса:

У пяці лыжках тлушчу падсмажыць тры лыжкі мукі. Дадаць $\frac{1}{2}$ або $\frac{1}{4}$ літра малака і $\frac{1}{4}$ літра булёну і варыць да згушчэння. Соль па смаку. Гэты соус можна заправіць

Гарохам

У прыгатаваны соус дадаць шклянку кансерваванага гарошку, загадзя абсмажанага ў масле, абабраны, дробна нарэзаны памідор і пятрушку.

Кропам і салёным агурком

У прыгатаваны соус дадаць дзве сталовыя лыжкі дробна нарэзанага кропу і два дробна пасечаныя салёныя агуркі.

Хрэнам

У прыгатаваны соус дадаць адзін збіты жаўток і дзве сталовыя лыжкі дробна нацёртага хрэну, а таксама некалькі кропель лімоннага соку.

Грыбамі

У прыгатаваны соус дадаць дробна пасечаныя тушаныя грыбы — 100 г, збіты жаўток, некалькі кропель лімоннага соку і крыху молатага чорнага перцу.

Яйкамі

У прыгатаваны соус дадаць тры яйкі, звараныя ўкрутую і пасечаныя, сталовую лыжку буйна нацёртай брынзы і крыху пятрушкі.

Сельдэрэем

У прыгатаваны соус дадаць збіты жаўток і галоўку сельдэрэю, зваранага з мясам, а затым нарэзанага дробнымі кубікамі, і пятрушку.

Памідорамі

Замест $\frac{1}{2}$ літра малака ўліць у соус $\frac{1}{4}$ літра булёну і $\frac{1}{4}$ літра густога памідорнага соку. Гатовы соус заправіць дробна нацёртай цыбуляй.

(«Болгарская женщина»)

«Хуткая» спяшаецца на дапамогу.

Фота А. Кудраўцава

НА ПРЫЗ ЧАСОПІСА «РАБОТНІЦА І СЯЛЯНКА»

Бадай, самымі масавымі і самымі напружанымі можна назваць спаборніцтвы жанчын па веласпорту, якія праводзяцца на прыз часопіса «Работніца і сялянка».

У першы дзень спаборніцтваў, якія адбываліся ў Віцебску на Бешанковіцкім шасэ, у каманднай гонцы на 20 км удзельнічалі 22 каманды. Ад усіх абласцей рэспублікі і горада Мінска стартавалі каманды дзяўчат і жанчын, а таксама госці з Азербайджанскай ССР, спартсменкі ДСТ «Чырвоны сцяг» з Мінска, дзяўчаты Аршанскага льнокамбіната і ДСТ «Спартак» Віцебска.

Ва ўрачыстай абстаноўцы капітаны каманд уздымаюць сцяг спаборніцтваў, а затым вядуць свае каманды па шасэ да пераможнага фінішу. Роўна прайшоўшы ўсю дыстанцыю, каманда дзяўчат Брэсцкай вобласці (Валянціна Каласкова, Святлана Краснікова і Валянціна Краўцова) выйграла літаральна імгненне ў дзяўчат Мінска і заваявала прызы часопіса. Час каманды-пераможцы 31 мін. 01 сек., у мінчанак 31 мін. 01,6 сек. Трэцяе месца занялі віцеблянікі.

Каманда жанчын Мінскай вобласці ў складзе Клаўдзіі Кузняцовай, ваеннаслужачай Галіны Макаўчык і прадаўца Тамары Пярвушынай першую палавіну дыстанцыі прайграла камандзе горада Мінска, у якой выступалі сёстры Ніна і Святлана Бабак і Марыя Мацкевіч, каля дзесяці секунд, затое па дарозе назад спартсменкі вобласці, правільна разлічыўшы сілы, паказалі лепшы вынік. Яны пе-

раадолелі дыстанцыю за 30 мін. 18,7 сек., а ў мінчанак — 30 мін. 30 сек. Трэцяе месца занялі віцеблянікі, чацвёртае — госці з Азербайджана.

На другі дзень стартавалі ў групавой гонцы на 60 км. Разыгрывалася званне чэмпіёнкі БССР. Апрача прыза рэдакцыі, пераможцу ўзнагароджвалі памятным прызам Камітэта па фізкультуры і спорту пры Саўеце Міністраў БССР. І тут зноў вызначылася Клаўдзія Кузняцова — урач Мінскага абласнога ўрачэбна-медыцынскага дыспансера, ветэран беларускага спорту. Яна на дзіва лёгка выйграла фініш у многіх маладых спартсменах. Але і маладыя паказалі сябе як след: упершыню заваявалі права называцца майстрамі спорту СССР Людміла Паплаўская і Наталля Ганчарова з Віцебска, Валянціна Каласкова з Брэста, Зінаіда Вішнякова з сельскага спартыўнага таварыства «Ураджай» (г. Магілёў) і Любоў Шышова з Мінска.

Другім прызерам гонкі стала майстар спорту з Брэста Марыя Груздова, якая здолела вывесці каманду свай вобласці на другое месца. Пераможцы ў агульным заліку — дружная каманда віцеблянак. Трэцяе каманднае месца здабылі спартсменкі Мінскай вобласці, і толькі чацвёртае месца занялі неаднаразовыя пераможцы — мінчанкі. За імі — Гомельская, Магілёўская і Гродзенская вобласці.

Г. МІХАЙЛОУСКІ,
галоўны суддзя
спаборніцтваў, суддзя
рэспубліканскай
катэгорыі.

КУЛІНАРЫЯ

БІФШТЭКС СЕЧАНЫ

Зачышчанае ад сухажылляў мяса і ўнутраныя ялавічныя тлушчкі прапускаюць праз мясарубку, дадаюць соль, молаты перац, вадку або малако (130 г на 1 кг мяса) і старанна перамешваюць. Можна дадаць сырыя яйкі (1—2 шт. на 1 кг мяса).

З прыгатаванай масы фармуюць біткі і, не паніраваўшы іх у молаты сухары, смажаць.

Пры падрыхтоўцы гатовы біфштэкс паліваюць сметанковым маслам і мясным сокам або соусам цыбульным з гарчыцай. На яго можна таксама пакласці яешню, паліць маслам і мясным сокам, пасыпаць зяленіямі пятаў або кропам.

Біфштэкс можна падаваць са смажанай цыбуляй. На патэльні кладуць смажаны біфштэкс, вакол яго — смажаную бульбу, а зверху — смажаную цыбулю. Паліваюць сметанковым маслам і мясным сокам, пасыпаюць зяленіямі або кропам.

Біфштэкс можна падаваць са смажанымі кабачкамі і памідорамі. Для гэтага на блюда або патэльні кладуць смажаны кабачок, а на яго — смажаны біфштэкс, зверху — смажаныя памідоры, паліваюць сметанковым маслам і мясным сокам, пасы-

паюць зяленіямі пятаў або кропам.

Смажаную бульбу або іншы гарнір падаюць асобна.

На 450 г мяса — 80 г сала, 1 ст. ложку тлушчу, 1 ст. ложку сметанковага масла, 1 яйка, $\frac{1}{4}$ шклянкі малака.

РУЛЕТ З СЕЧАНАЙ ЯЛАВІЧЫНЫ, ФАРШЫРАВАНЫ

Катлетную масу кладуць на вільготную сурвэтку або марлю роўным слоем таўшчыняй 15—20 мм, шырыняй 200 мм і даўжыняй па размерох бляхі, на якой будуць запякаць рулет. На сярэдзіну пласта катлетнай масы ва ўсю яго даўжыню кладуць фарш. Яго робяць так. Нашаткаваную рэпчатую цыбулю пасеруюць, дадаюць нашаткаваныя крутыя яйкі, баравікі, молатыя пшанічныя сухары (3—4 г на порцыю), соль, перац, дробна нарэзанае зяленівае пятаў і ўсё добра змешваюць. Фарш можна прыгатаваць без грыбоў.

З дапамогай сурвэткай краі катлетнай масы злучаюць так, каб вакол

фаршу атрымалася роўная па таўшчыні абалонка з мяса.

Сфармаваны такім чынам рулет швом уніз перакладаюць (скачваюць) з сурвэткай на бляху, змазаную тлушчам і пасыпаную сухарамі, паверхню рулета раўняюць, змазваюць збітым яйкам, пасыпаюць сухарамі, зверху пракалваюць у трох месцах нажом, пырскаюць сметанковым маслам і запякаюць у духоўцы.

Перад падрыхтоўкай гатовы рулет нарэзаюць на парцыяльныя кавалкі і паліваюць соусам чырвоным, цыбульным або вострым з таматам.

На гарнір: рассыпстыя кашы, адвараныя макаронныя, бульбянае пюрэ.

На 450 г ялавічыны — 100 г белага хлеба, $\frac{1}{2}$ шклянкі малака, 1 яйка, 3—4 цыбуліны, 2 ст. ложки сухароў, 1 ст. ложка сметанковага масла.

ВАРЭНІКІ ПА-ВАСІЛЬКОЎСКУ

Прэснае цеста раскатваюць доўгай палоскай таўшчыняй 1 мм, кладуць фарш у выглядзе шарыкаў з прамежкамі ў 2 см. Накрываюць шарыкі цестам і металічнай выемкай выразаюць варэнікі, пасыпаюць мукой.

Вараць у падсоленым вары пры слабым кіпенні. Варэнікі, якія ўсплылі на паверхню вады, вымаюць шумоўкай і паліваюць маслам.

Для фаршу ялавічыну нарэзаюць кавалкамі вагой 30—40 г, абсмажваюць з тлушчам, а затым тушаць. Затым змешваюць з пасераванай рэпчатой цыбуляй і прапускаюць праз мясарубку. Запраўляюць булёнам, соллю, перцам і змешваюць з рассыпстай грэцкай кашай.

На 200 г пшанічнай мукі — палавіна шклянкі вады, палова яйка, 300 г ялавічыны, 1—2 цыбуліны, 2 ст. ложки грэцкіх круп, 1 ст. ложка топленага сала, 2 ст. ложки сметанковага масла.

РЭЦЭПТУРА НЕКАТОРЫХ НАПІТКАЎ

Яблычны. Яблыкі, абраныя і ачышчаныя ад сарцавіны, нарэзаюць долькамі. Заліваюць халоднай вадой, дадаюць карыцу і вараць 5—10 мінут, у залежнасці ад гатунку яблык. На 3—4 гадзіны ставяць у халоднае месца, а затым працэджваюць. У атрыманы адвар уліваюць цукровы сіроп і астуджаюць.

На 1 л напітку: 250 г свежых яблыкаў, 120 г цукру, 1 г карыцы.

З чорных парэчак. Ягады чорных парэчак перабіраюць, прамываюць, даюць ім абсохнуць, а затым расціраюць і змешваюць з цукровым пяском (2 кг на 1 кг ягад). Гэты паўфабрыкат трэба захоўваць у шкляннай добра закупоранай пасудзе ў сухім, халодным месцы.

Каб прыгатаваць напітак, трэба ў паўфабрыкат уліць астуджаную кіпячую вадку, добра змяшаць, працэдзіць, а затым дадаць цукровы сіроп.

На 1 л напітку: 200 г паўфабрыката чорных парэчак, 50 г цукру, 800 г вады.

Бабуля Вера Ціханаўна.
Мне яна вельмі падабаецца. А як вам?
Фота нашага чытача
А. Зайцава.

ЧИТАЛЬНЫЙ ЗАЛ
ПЕРИОДИКИ

— Навошта ты завяла
столькі кошак?
— Для суседзяў.
— Яны іх любяць?
— Цярпець не могуць!
Мал. А. Баженавы.

ГУМАР

«Штрафны удар».
Мал. Ю. Кляпацкага.

МОДЫ

(гл. 4-ю старонку вокладкі)

Верхні рад (злева направа):

У гэтым зручным практычным ансамблі спалучаюцца дзве тканіны. Доўгі прамы жакет з аднабортнай засцежкай і шапачка з брыльком выкананы з тканіны больш цёмнага колеру. Ансамбль дапаўняюць камізэлька і спадніца.

Зручны камплект для работы і вучобы — сарафан і лёгкі світэр. Гэты сарафан з асіметрычнай засцежкай і вялікай накладной кішэняй выкананы з шэрсці.

Зручны штодзённый камплект з мяккай шарсцяной тканіны тыпу сукна. Двухбортная камізэлька з вялікімі накладнымі кішэнямі спераду крыху прыталена вытачкамі. Спадніца злёгка раскошана ў бакавых швах. Блазка тыпу мужчынскай кашулі можа быць выканана з бавоўны, шоўку, лёгкай шэрсці або сінтэтычнай тканіны.

Касцюм моднага крою. Аднабортны жакет з цэльнакроенымі рукавамі злёгка прыталены і раскошаны. Шво на спіцы закінчваецца высокай шліцай. Кішэні накладныя, з клапанамі. Спадніца раскошана ў бакавых швах. Поўная жанчына зробіць сабе такі касцюм з прамой спадніцай. Берэт — самы модны ў гэтым годзе галаўны ўбор.

Ніжні рад (злева направа):

Дэмісезонны ансамбль. У халодны вечар прыемна апрануць на верх касцюма пелярыну з аблегчанага драпу. Касцюм выкананы з больш тонкай шарсцяной тканіны ў няяркую клетку. Невялікі паўпрылягаючы жакет сцягнуты замшавым поясам. Тонкія колерныя адносіны залаціста-карычневага каларыту надаюць ансамблю элегантнасць.

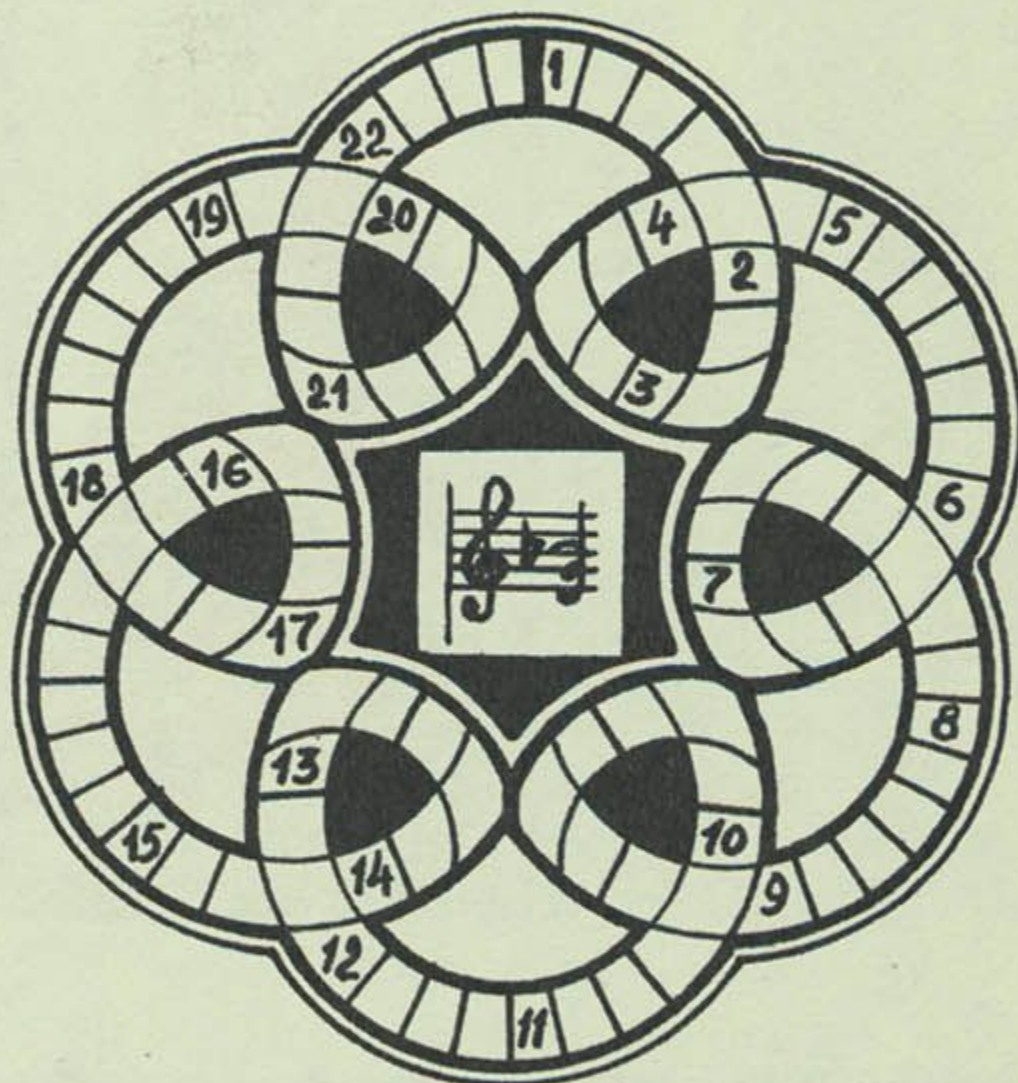
Паліто сілуэта рэдзінгот са светлага драпу і маленькая паўпрыталеная сукенка з шарсцянога крэпу. У модны ансамбль тактычна ўведзены элементы літоўскага народнага касцюма — вышыўка па каўняры і клапанах, драўляная брошка, якая нагадвае праслаўленыя прыбалтыйскія сакты.

Касцюм для маладой жанчыны. Модны падоўжаны жакет, прылягаючы крыху вышэй таліі, падкрэслівае стройнасць фігуры. На спадніцы групы запрапанаваных складак. Буйныя дэталі жакета — каўнер, адвароты, клапаны — кампазіцыйна ўраўнаважваюць жакет і спадніцу.

На першай старонцы вокладкі: 19-гадовы брыгадзір палывод калгаса імя Куйбышава Кіраўскага раёна Марыя Іванова.

Каляровае фота Ул. Вяхоткі.

ЧАЙНВОРД „МУЗЫКА“

1. Беларускі савецкі кампазітар. 2. Умоўны знак, якім абзначаюць музычны гук. 3. Пераход галасавога апарата ад дыхальнага стану да пеўчаскага. 4. Опера Дж. Вердзі. 5. Група музыкантаў, якія сумесна выконваюць музычны твор на розных інструментах. 6. Італьянскі кампазітар. 7. Няправільнае, фальшывае гучанне музычнага інструмента пры ігры ці голасе пры спевах. 8. Адзін з буйнейшых і найбольш своеасаблівых прадстаўнікоў музычнай культуры Чэхаславакіі, стваральнік нацыянальнага песенна-дэкламацыйнага стылю, аўтар оперы «Каця Кабанова». 9. Аўтар музычных твораў. 10. Невялікі лірычны твор, пакладзены на музыку. 11. Музычны твор з некалькіх самастойных частак, аб'яднаных агульнай задумай. 12. Струнны музычны інструмент у форме вялікай трохвугольнай рамы для ігры пальцамі. 13. Вясёлы, забаўны музычны твор для выканання на сцэне, у якім спева чаргуюцца з размовамі і танцамі. 14. Вялікі клавійны музычны інструмент, складзены з мноства драўляных і металічных труб, у якія мяхамі нагнятаецца паветра. 15. Вядомая беларуская оперная спявачка, народная артыстка СССР. 16. Музычны твор для васьмі самастойных галасоў або інструментаў. 17. Высокі мужчынскі голас. 18. Праўдзівае, аб'ектыўнае адлюстраванне жыцця ў мастацтве. 19. Балет беларускага кампазітара Я. Глебава. 20. Музычны твор або яго частка ў павольным выкананні. 21. Музычна-драматычны твор, пры пастаноўцы якога дзеючыя асобы спяваюць у суправаджэнні аркестра. 22. Вакальны твор, які выконваецца адным голасам у суправаджэнні аркестра.
Склаў Л. МАСЛОУСКІ.

АДКАЗЫ

на чайнворд «Мая Беларусь», змешчаны ў № 8

1. Светлагорск. 2. Колас. 3. Снарына. 4. «Адплата». 5. Азгур. 6. Русак. 7. Кіраўск. 8. Каліноўскі. 9. Іткіна. 10. «Аманал». 11. Лукас. 12. Салігорск. 13. Красоўскі. 14. Іванава. 15. Арэса. 16. «Авангард». 17. Даватар. 18. Рэчыца. 19. «Амок». 20. Крапіва. 21. Ахрэмыч. 22. Купала. 23. «Астрожнік». 24. Калгас. 25. Сцяг. 26. Герб. 27. Брэсцкая. 28. Якімовіч. 29. Чырвоная. 30. Ельск. 31. Кобрын. 32. «Нёман». 33. Наваполацк. 34. Корбан. 35. Нарач. 36. Чачэрска. 37. Кедышка. 38. Асіюк. 39. Куляшоў.

Галоўны рэдактар А. П. УС. Рэдакцыйная калегія: М. Н. БАРСТОК, А. С. ВАСІЛЕВІЧ, М. А. ЖЫДОВІЧ, М. С. КОНАНАВА, Р. У. КУДРЭВІЧ, Л. П. МАРЫНКЕВІЧ, Р. С. ПІЕНАВА, В. А. ЧАРНЯЎСКАЯ.

Тэхнічны рэдактар І. А. Цылаў. Карэктар В. І. Асіпенка. Мастацкае афармленне Ю. Пучынскага.

АТ № 07450. Журнал «Работница и крестьянка» на беларуском языке. Издание ЦК КП Белоруссии. Здадзена ў набор 1.VIII.69 г. Падпісана да друку 21/VIII-69 г. Друк. арк. 5,5. Аўт. арк. 7,3. Папера 60×90%. Адрас рэдакцыі: Мінск, Ленінскі праспект, 77.

Тэлефоны: галоўнага рэдактара — 6-17-51, адказн. сакратара, аддзела прамысловасці — 6-38-14, аддзела сельскай гаспадаркі і культуры — 6-38-24.

Друкарня выдавецтва «Звязда». Мінск. Цана 15 кап. Дадатак — выкрайка. Тыраж 321815 экз. Зак. 402.

НАЦЫЯНАЛЬНАЯ
БІБЛІЯТЭКА
БЕЛАРУСІ

Цана 15 кап,
74995

